

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

VELKÉ A MALÉ ŽITAVSKÉ POSTNÍ PLÁTNO V KONTEXTU
OBDOBNÝCH PAMÁTEK NĚMECKA A RAKOUSKA

Vedoucí práce: PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Autor práce: Valentyna Yagodka

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: 3

2013

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 22. července 2013

.....

Valentyna Yagodka

Poděkování:

Ráda bych poděkovala na tomto místě v první řadě vedoucímu bakalářské práce PhDr. Michalovi Šroňkovi CSc. za důležité připomínky, cenné rady a veškerou pomoc při psaní. Také chci poděkovat zaměstnancům Žitavského zemského muzea, jmenovitě panu řediteli Dr. Mariu Winzelerovi za vstřícnost, množství konzultací a poskytnutí cenných a především odborných materiálů. Dále Marlis Rokitte M.A. za její čas a ochotu v otázce přístupu k materiálům a odpovědí na řadu otázek.

Anotace

Valentyna Yagodka

Velké a malé žitavské postní plátno v kontextu obdobných památek v Německu a Rakousku

Bakalářská práce se věnuje středověkým sakrálním textiliím v německé Žitavě, jmenovitě velkému a malému žitavskému postnímu plátnu v kontextu obdobných památek v Německu a Rakousku. V historickém a uměleckém kontextu představuje obě plátna od dob jejich vzniku až po současnost. Velká pozornost je věnována jejich ikonografii a hledání případných předloh, které ovlivnily výběr a ztvárnění jednotlivých výjevů. Obě textilie jsou v práci srovnány s podobným typem pláten v Německu a Rakousku. Na závěr se autorka práce zabývá funkcí obou památek. Cílem práce je představit v českém prostředí typ výtvarného díla, které v našem materiálu není v důsledku rozdílného vývoje pozdně středověké zbožnosti v pohusitských Čechách a okolních zemích zastoupeno.

Vedoucí: PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Anotation

Valentyna Yagodka

Large and small Zittau Lenten cloth in the kontext of simile monuments in Germany and Austria

The bachelor thesis deals with the medieval sacred textiles in german Zittau, namely large and small Zittau Lenten cloth in the context of similar monuments in Germany and Austria. It represents both screens in the historical and artistic context since their inception until present. Great attention is paid to the iconography and identification of any documents that influenced the selection and rendering of scenes. Both cloths are in work compared with similar cloths in Germany and Austria. In conclusion, the author deals with the functions of both artefacts. The objective is to present to the Czech society type of artwork, which in our material are not due to differences in the development of late medieval piety in hussite Czech and surrounding countries represented.

Supervizor: PhDr. Michal Šroněk, CSc.

Obsah:

1. Úvod	7
2. Přehled dosavadního bádání.....	8
3. Historický kontext Žitavských postních plátén.....	11
4. Postní plátna a jejich využití.....	13
5. Popis Velkého postního plátna	14
5.1. Ikonografická analýza a interpretace vyobrazení Starého zákona	14
5.2. Ikonografická analýza a interpretace vyobrazení Nového zákona.....	32
5.3. Doplnující výjevy	49
6. Popis Malého postního plátna	49
6.1. Ikonografická analýza a interpretace vyobrazení Malého postního plátna.....	49
6.2. Obrazový rám	50
7. Srovnání grafické předlohy k Malému žitavskému postnímu plátnu.....	51
8. Malé žitavské postní plátno v porovnání s plátnem ve Freiburg im Breisgau	52
9. Velké žitavské postní plátno v porovnání s plátnem v Millstatt	56
10. Závěr.....	61
11. Seznam použité literatury	62
11.1. Články.....	62
11.2. Audio a video záznamy.....	63
11.3. Webové adresy	63
12. Seznam a zdroje vyobrazení.....	64
12.1. Obrazová příloha.....	72

1. Úvod

V bakalářské práci se budu zabývat *Velkým a Malým žitavským postním plátnem v kontextu obdobných památek v Německu a Rakousku*. Nejprve shrnu historii pláten od jejich vzniku až do současnosti a následně se budu věnovat uplatnění těchto pláten v liturgii a jejich zhodnocení jako významných a jedinečných památek středověkého umění. Další a nejpodstatnější částí práce bude ikonografická analýza a interpretace jednotlivých vyobrazení Velkého plátna. Následně se budu zabývat grafickou předlohou k Malému postnímu plátnu a samotnou interpretací plátna. Důležitý úkol představuje pokus o nalezení grafických předloh k Velkému postnímu plátnu nebo jejich částí a následná konfrontace. Na závěr bude provedena komparace žitavského Malého postního plátna s Malým postním plátnem ve Freiburgu im Breisgau a žitavského Velkého postního plátna s postním plátnem v Millstatt. Závěrečná část bude obsahovat celkové shrnutí získaných poznatků a formulování otázek pro další bádání.

Podstatnou část práce bude představovat obrazová příloha dokumentující několik verzí jednotlivých vyobrazení Velkého plátna. Celková podoba Velkého plátna po roce 1900 a jeho nynější podoba – po restaurátorském zásahu. Dále bude následovat dokumentace nynější podoby Malého plátna a jeho grafické předlohy.

2. Přehled dosavadního bádání.

Literatury věnované německým pozdním středověkým památkám *Die Große und Kleine Zittauer Fastentücher*, je poměrně velké množství. Nejvýznamnějším badatelem v této oblasti je bezesporu německý historik umění a bývalý ředitel Žitavských městských muzeí Dr. Volker Dudeck, který se zasloužil o záchranu a obnovu těchto cenných sakrálních textilií. Během svého působení v pozici ředitele vynaložil nemalé úsilí k sepsání a vydání několika spisů. Spoluprací několika badatelů (Michael Wolfson, Ulrich Schiessl, Stefan Wülfert, Regula Schorta, Volker Schaible a samozřejmě, Volker Dudeck) vznikl nejucelenější odborný spis *Tüchleinmalereien in Zittau und Riggisberg*¹. Práce je rozdělená na dvě části: *Die Zittauer Fastentücher* a *Die Tüchleinmalereien der Abegg-Stiftung*. V první se dočteme o historickém kontextu pláten a města Zittau. První část obsahuje také mnoho dílčích informací o samotných plátnech. Publikaci doplňuje kvalitní fotografická dokumentace umožňující studium jednotlivých obrazů v současném stavu. Roku 1997 se ve městě Althörnitz konalo mezinárodní vědecké sympozium, *525 Jahre Großes Zittauer Fastentuch – und wie weiter?*². Jako další výsledek spolupráce Volkera Dudecka a editora Friedhelma Mennekese je třeba připomenout publikaci *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*³. Ta je na rozdíl od předchozích věnovaná pouze Velkému plátnu a představuje všech 90 vyobrazení plátna, která doprovázejí příslušné citace z Bible. Je zde také použita fotografická dokumentace pořízená během restaurátorských prací provedených švýcarskou nadací Abegg-Stiftung. Fotografie jsou dílem Christopha von Vigára. Ani po odstoupení Dr. Volkera Dudecka z pozice ředitele jeho badatelsky přínosná práce neskončila. V roce 2009 vydal ve spolupráci s novým ředitelem muzea, Dr. Mariem Winzelerem menší příručku věnovanou oběma plátnům: *Die Zittauer Fastentücher*⁴. Za zmínku také stojí přednášky pro německou i českou veřejnost jak Dr. Volkera Dudecka, tak i Dr. Maria Winzeler. Pro českou veřejnost proběhla takováto přednáška například na přelomu zimních a jarních měsíců roku 2013⁵ v rámci

¹ Volker Dudeck, Michael Wolfson, Ulrich Schiessl, Stefan Wülfert, Regula Schorta, Volker Schaible, *Tüchleinmalereien in Zittau und Riggisberg*, Riggisberg 1996.

² *525 Jahre Großes Zittauer Fastentuch– und wie weiter?*: Internationales wissenschaftliches Symposium Althörnitz, 3. und 4. Mai 1997, Görlitz; Zittau 2000.

³ Volker Dudeck, Friedhelm Mennekes, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998.

⁴ Gunter Oettel (Redakteur), Volker Dudeck, Steffen Gärtner, Volker Hänsel, Marius Winzeler, *Die Zittauer Fastentücher*, Zittau 2009.

⁵ Dr. Marius Winzeler: *Tváře Krista 20. století. Příklady ze Žitavy*, Praha 25.02.2013.

přednáškového cyklu *Tváře Krista 20. století* pořádaného Centrem teologie a umění při Katolicko-teologické fakultě Univerzity Karlovy. Pořad o žitavských postních plátnech připravila také Jana Beránková. Ten je dostupný na webových stránkách radia Proglas⁶.

Oběma plátnům věnují pozornost také popularizační články v německých časopisech a novinách orientovaných převážně pro širokou, německy mluvící veřejnost. Jsou to tiskoviny typu: *Textile forum - European textile network*⁷, *Frau und Kultur*⁸, *Kult*⁹, *Sachsenlandkurier*¹⁰, *The Friend*¹¹, *Idea Spectrum*¹², *Wirtschaft und Markt*¹³, *Christlicher Digest*¹⁴ aj.

Zajímavost představuje také kulturní stezka Via Sacra založena v roce 2005 Dr. Volkerem Dudeckem¹⁵. Jedná se o česko-německo-polskou přeshraniční kulturní spolupráci. Stezka spojuje 16. zastávek na území daných států. Návštěvník má tak možnost procházet sakrální stavby a vidět jedinečná umělecká díla. Kulturní organizace Via Sacra vydává menší publikace, reklamní materiály, pořádá přednášky a natáčí kratší videa věnovaná obecným informacím, jednotlivým památkám a jejich zajímavostem¹⁶. Vznikl také krátký film věnovaný právě postním plátnům v Zittau¹⁷.

Když se podíváme na německou literaturu, věnované obecně postním plátnům nebo konkrétním příkladům je vhodné upomenout Dr. Reinera Sörriese¹⁸. Profesor Sörriese vydal nemalý počet knižních titulů nebo článků v odborných časopisech. Zde

Dr. Volker Dudeck: *Zázrak ze Žitavy. Malé a Velké žitavské postní plátno*, Praha 11.03.2013.

⁶ <http://www.proglas.cz/detail-poradu/2013-03-16-07-45.html> / 27.06.2013.

⁷ Canvas paintings in Zittau and Riggisberg, *Textile forum - European textile network*, 3/96, s. 28-33.

⁸ Ursel Galgan, Das Große Zittauer Fastentuch - eine Bilderbibel des Mittelalters, *Frau und Kultur*, 4/2003, s. 9-10.

⁹ Volker Dudeck, Über Ländergrenzen hinweg, *Kult*, 3/2005, s. 4.

¹⁰ Dr. Volker Dudeck, Das Wunder von Zittau, *Sachsenlandkurier*, November 2000/11. Jahrgang, s. 536-537.

¹¹ The return, *The Friend*, 13 August/2010, s. 14-15.

¹² Großes Interesse: Bibel in Bildern, *Idea Spectrum*, Nr. 15./2004, s. 13.

Fastentücher faszinieren immer mehr Menschen, *Idea Spectrum*, Nr. 48./2005, s. 14.

Zittau: Kopie des Turiner Grabtuches, *Idea Spectrum*, Nr. 13./2009, s. 37.

¹³ Kost barkeiten in sicherer Hand Zittauer Fastentücher, *Wirtschaft und Markt*, Extra, s. 32-33.

¹⁴ Henriette Brückmann, Hier schuf Gott Himmel und Erde..., *Christlicher Digest*, 1-2/2005.

¹⁵ Za regionální přínos Dr. Volker Dudeck byl oceněn v roce 2007 Saským řádem.

¹⁶ Via Sacra - Stationenkarte - Oberlausitz - Tschechien - Polen
(http://www.youtube.com/watch?v=eky8W_-ha4A / 27.06.2013.)

¹⁷ Via Sacra - Großes Zittauer Fastentuch von 1472 in Zittau - Oberlausitz
(<http://www.youtube.com/watch?v=DcXiVNx63L0> / 27.06.2013)

¹⁸ Prof. Dr. Reiner Sörries přednáší na katedře Křesťanské archeologie a dějiny umění na Friedrich - Alexander Universität, Erlangen Nürnberg.

bych chtěla uvést titul *Die alpenländischen Fastentücher*¹⁹ nebo článek *Alte Fastentücher in Südtirol* vydaný v *Der Schlern*²⁰, ve kterém se dočteme o několika plátnech v této oblasti (Fastentuch aus Obervintl, Fastentuch aus dem Dom von Brixen aj.). Z velkého množství publikací věnovaných konkrétním plátnům zmíním jen několik: Othmar Stary - *Das fastentuch im Dom zu Gurk*²¹, Frindloin Keck - *Das Freiburger Fastentuch: 1612-2012*²², Oswald Kreusel - *Das Millstätter Fastentuch*²³ aj.

Česká literatura nenabízí zatím žádný titul věnovaný přímo Žitavským postním plátnům nebo takovým textiliím vůbec. Jedinou výjimku tvoří například historička dějin umění Milena Bartlová svým článkem *In_Margine (nejen o prázdnotě)*²⁴ zveřejněný v roce 2012 na stránkách Artalk.cz. Pouze něco málo je možné dohledat v neodoborných článcích tištěných médií, v regionálních denících nebo propagačně-turistických materiálech. Abychom nezůstali bez příkladu, článek Milana Turka v *Pozitivních novinách*, dostupných taktéž i v elektronické podobě na webových stránkách²⁵. Kapitulu o pramenech bych ráda uzavřela literaturou věnující se historii Horní a Dolní Lužice, kde bych uvedla práce historičky Lenky Bobkové. Ta ve spolupráci s Luděkem Březinou a Janem Zdichyncem vydala v edici Stručné dějiny států nakladatelství Libri publikaci *Horní a Dolní Lužice*²⁶. O dva roky později, s výrazně větším kolektivem a konkrétnějším zaměřením vyšla v rámci grantového projektu²⁷ monografie *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526)*²⁸.

¹⁹ Reiner Sörries, *Die alpenländischen Fastentücher. Vergessene Zeugnisse volkstümlicher Frömmigkeit*, Klagenfurt 1988.

²⁰ Reiner Sörries, *Alte Fastentücher in Südtirol, Der Schlern*, 64/1990, s. 123-141.

²¹ Othmar Stary, *Das fastentuch im Dom zu Gurk: Bilder aus der Geschichte Gottes mit dem Menschen*, Wim van der Kallen 1994.

²² Frindloin Keck, *Das Freiburger Fastentuch: 1612-2012*, Freiburg 2012.

²³ Oswald Kreusel, *Das Millstätter Fastentuch: 12 Szenen aus dem Alten Testament und 29 Szenen aus dem Neuen Testament*, Klagenfurt 1987.

²⁴ http://www.artalk.cz/2012/03/13/in_margine-nejen-o-prazdnote/, 04.06.2013

²⁵ Milan Turek, Dr. Volker Dudeck: Poklad nejen německý, *Pozitivní noviny*, 10/2011. (<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2011100016/> / 11.03.2013)

²⁶ Lenka Bobková, Luděk Březina, Jan Zdichynec, *Stručná historie států: Horní a Dolní Lužice*, Praha 2008.

²⁷ GA ČR 404/08/0031 Integrační a desintegrační tendence v České koruně na sklonku středověku. Král a stavovská společnost v Lužicích a Dolním Slezsku 1437-1526 a Výzkumný záměr MSM 0021620827 České země uprostřed Evropy v minulosti a dnes - Filozofická fakulta Univerzita Karlova, Praha.

²⁸ Lenka Bobková a kol., *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*, Praha 2010.

3. Historický kontext Žitavských postních pláten

Historie města Zittau je těsně spjata s historií Čech. Lenka Bobková uvádí příchod Slovanů na území Horní Lužice během 6. - 7. století. Je to těžce prokazatelné, proto se více přiklání k teorii o příchodu koncem 7. až začátkem 8. století, když Dolní Lužice byly obydlovány až v 9. století. Příchod trval určitou dobu. Lidé přicházeli z jihovýchodu²⁹. První a přímé zmínky o městě Zittau pochází z roku 1238. Název pravděpodobně pochází od slova „žito“. V roce 1255 město oficiálně zakládá Přemysl Otakar II³⁰. Vznikají zde opevněné hradby nebo mincovna. Ze Žitavy se stává nejseverněji položené město zemí koruny České³¹.

Ačkoli byla Žitava součástí českého státu, z hlediska církevní organizace, spadala pod biskupství míšeňské, které podléhalo magdeburské církevní provincii založené roku 968. Biskupství bylo zasvěcené Sv. Donátovi a Janu Evangelistovi³². S nastoupením husitského hnutí Žitava nepodporovala jeho zájmy a naopak se bránila proti husitským útokům. Proto se zde od pol. 15. do začátku 16. století rozvíjely osobité formy zbožnosti, odlišné od kališnických Čech. Církevní historik Bernardt Hamm označuje počátek 15. století jako dobu „extrémně koncentrované zbožnosti“³³. Důvodem takových pohnutek ve středověku bylo nejčastěji usmíření s Bohem. Byla snaha množstvím válek, nemocí a neúrody zahánět stavbou různých sakrálních památek (např. morové sloupy, kostely, kapličky) nebo darováním jiných hmotných darů.

Jedním z takových věnování bylo postní plátno zobrazující biblické výjevy od Stvoření světa po Poslední soud. V roce 1472 (odvozeno od data na plátně) žitavský obchodník s kořením Jacob Gürtler věnoval plátno kostelu, pravděpodobně Sv. Jana, ve kterém se využívalo při katolické sváteční liturgii. Podrobné informace nejsou dochované a tak nevíme, pro koho měla být objednávka určena a kdo byl umělcem nebo uměleckou hutí realizující takovou zakázku. Od počátku 20. let 16. století se začalo ve

²⁹ Viz Lenka Bobková (pozn. 26), s. 17.

³⁰ Přidělení Žitavy Sasku proběhlo v době třicetileté války v roce 1635.

³¹ <http://poznnavani.luzice.cz/home/kulturni/zitava.dot/15.7.2013>.

³² Viz Lenka Bobková (pozn. 28), s. 195-196.

³³ Viz Lenka Bobková (pozn. 28), s. 240.

městě prosazovat luteránské hnutí³⁴. Po následné reformaci bylo plátno i nadále používáno dalších skoro 150 let, pouze již protestantskou církví.

O 100 let později vyhlásila evangelická obec zakázku na postní plátno s výjevem Ukřižovaného Ježíše s arma christi jako rámuující výjevy, svými rozměry o dost menší než první plátno. Ani zde není znám umělec, pouze místo určení – kostel Sv. Jana. Plátno zahalovalo oltář do roku 1672, kdy bylo spolu s Velkým přesunuto do depozitáře. Tímto krokem plátna na velmi dlouhou dobu upadla v zapomnění. Dalším bodem je až jejich nalezení v žitavské radniční knihovně v budově Hefferbau, postavené na ruinách křídla františkánského kláštera. Jak se tam plátna dostala, není známo. V roce 1757 město následkem útoku rakouského vojska vyhořelo. Plátna byla zachráněna klášterním knihovníkem Christianem Agustem Meyerem. Po požáru upadla na určitou dobu opět do zapomnění. Ani inventarizace kláštera v roce 1811 neuvádí žádnou zmínku o těchto textiliích. Když v roce 1840 proběhla rekonstrukce tamnější knihovny, plátna byla nalezena v neporušeném stavu za jakousi skříní. V této době objev vyvolal obrovskou senzaci, kterou velmi podporoval pedagog a teolog Christian Adolph Pescheck. Byla to první plátna, která se dostala do povědomí veřejnosti. Zájem o vystavení většího plátna v Drážďanech projevil saský král Jan I. Saský (Johann von Sachsen). V roce 1842 Žitavská radnice dostala žádost o povolení k zapůjčení a následného vystavení v tamějším muzeu ve Velké zahradě. Plátno bylo zapůjčené po dobu třiceti let. Když bylo v roce 1876 navraceno do Žitavy, veřejnost ho spatřila asi sedmkrát. Naposledy bylo vystaveno v roce 1933. Během 2. Světové války byla plátna schována před bombardování ve sklepě náhorního hradu Ojvín (Oybin). V závěrečném zmatku válečných let byla plátna nalezeno ruskými vojáky a díky jejich neznalosti se stala součástí koupelové konstrukce. Je jasné, že stav a kvalita pláten tím drasticky utrpěly. Několik kusů bylo nalezeno po válce v lese a odneseno zpět do muzejního depozitáře. Teprve koncem 20. století, především zásluhou tehdejšího ředitele muzea Dr. Volker Dudecka, proběhla rekonstrukce středověké památky. Švýcarská nadace Abbeg-Stiftung provedla veškeré restaurátorské zásahy na vlastní náklady. Když plátna přivezli zpět, vznikla otázka jejich instalace. Nabízela se zchátralá a nepoužívaná kostelní stavba Sv. Kříže. Proběhlo odkoupení od církve a po rekonstrukci zde bylo vystaveno Velké postní plátno v roce 2000. Jeho rozměry vytvářely nemalé komplikace.

³⁴ V roce 1526 Martin Luther vydává rukopis *Deutsche Messe und Ordnung des Gottesdienstes*, kde mimo jiné vystupuje proti plátnům (Gunter Oettel (Redakteur), Volker Dudeck, Steffen Gärtner, Volker Hänsel, Marius Winzeler, *Die Zittauer Fastentücher*, Zittau 2009, s.3).

Aby se zabránilo poškození plátna, byla vytvořena monumentální skleněná vitrína. Malé plátno je vystaveno v prostorách kulturně historického muzea františkánského kláštera. Obě plátna jsou k vidění téměř celoročně. Po založení Via Sacra v roce 2005 se staly součástí mezinárodní kulturně-turistické cesty spojující území Německa, Polska a Čech³⁵.

4. Postní plátna a jejich využití

Postní plátna jsou sakrální textilie sloužící k zakrývání oltáře v chóru po dobu od popeleční středy po velikonoční týden. Tradice zakrývat oltář byla velmi rozšířena, kdy půst tělesný doplňoval půst vizuální. Pojem postní plátno má několik jazykových podob: v něm. Fastentuch, Hungertuch - „*Hladové plátno*“, Passiontuch, v lat. *velum quadragesimale* - „*Závoj čtyřiceti denního půstu*“. Tato tradice využívala v katolické a evangelické církvi. Jedna z teorií odkazuje na židovskou chrámovou oponu. Odkaz nacházíme v evangeliích Nového zákona: „*opona chrámová roztrhla se na dvě, od vrchu až dolů*“ Mt 27,51 (Mk 15,38, L 23,45). V současném Německu se v rámci německo-biskupského hnutí Misereor, založeného přibližně před 50. lety, rozšířila plátna zvaná Hungertuch. Plátna vyrobená od roku 1976 jsou zpřístupněná k nahlédnutí, včetně filmových ukázek o průběhu tvorby na webových stránkách³⁶.

Liturgické uplatnění spočívalo v zahalení oltáře s relikviemi po dobu 40 dnů. Plátna představovala zrakový půst, který v kostele doprovázel i sluchový půst v podobě liturgie. Tzv. obrazová bible představovala i didaktický účel pro méně vzdělané osoby. Z dochovaných příkladů vidíme dva vývojové typy pláten. Jednovýjevové povětšinou zobrazují Ukřižování Ježíše jako hlavní motiv. Doplnkové obrazy jsou zasazené do rámců. Druhý typ představuje obrázkovou bibli. Stěžejní okamžiky ze Starého a Nového zákona jsou zobrazeny v jednotlivých polích s textovými popisky nebo i bez nich. Tradice zahalování pouze po vymezené období nahradilo vystavování i mimo dané období. Dnes jsou představené jako umělecké památky k nahlédnutí téměř celoročně.

³⁵ Informace z odstavce jsou čerpány z přednášky Dr. Volkera Dudecka: *Zázrak ze Žitavy. Malé a Velké žitavské postní plátno*, Praha 11.03.2013 a Gunter Oettel (Redakteur), Volker Dudeck, Steffen Gärtner, Volker Hänsel, Marius Winzeler, *Die Zittauer Fastentücher, Zittau 2009*, s. 4-5.

³⁶ <http://www.misereor.de/aktionen/hungertuch/galerie.html> / 13.7.2013.

Přibližně od 10. století se využívala bílá lněná plátna, která byla v rozmezí 12. - 13. století barvena na černou, fialovou nebo hnědou barvu. Dr. Volker Dudeck označuje dané příklady jako sakrální textilie vyvinuté a ovlivněné dobou ikonoklasmu. V 15.-16. století zdobila bílá plátna scénové výšivky – Postní plátno v St. Magnus Kirche Everswinkel z roku 1614. Toto sakrální umění se vyvíjelo v alpských regionech (Tyrolsko, Korutany) a v severním Německu, Dolním Sasku a Vestfálsku. Zde vnikal od druhé poloviny 15. století tzv. Feldertyp jednovýjevových nebo mnohofigurálních pláten. V alpské oblasti byla plátna vytvářena v teplých barvách. Do celku sešité jednotlivé obdélníkové tvary s vyobrazeními představovaly ranná malovaná plátna. V Dolním Sasku byl typ obrazové bible pozměněn. Obdélníkové tvary se změnilly ve čtverce. Typ jednofigurální představoval umučení Krista. Malé žitavské postní plátno rámuje arma christi. Ukřižování ve Freiburgu im Bresgau v severním Německu rámuje scény od Poslední večeře po Poslední soud³⁷. Tradice zahalování plátnem se udržela do 18. století, kdy po reformaci Martina Luthera započaté rokem 1517 představovala výjimky vyskytující se v katolických oblastech.

5. Popis Velkého postního plátna

Plátno je rozděleno do devadesáti vyobrazení, konkrétně do deseti řad po devíti obrazech. Ve svém celku představuje klíčové momenty ze Starého a Nového zákona, kdy vizuálně a písemně vystihuje výklad písma svatého pro širokou veřejnost. Každá scéna o rozměrech 65 x 65 cm podává didaktickou formou příběh v obrazové podobě. Jednotlivé scény oddělují přímé geometrické čáry. Jednotlivé obrazové pásy prokládají texty, které pod každým výjevem stručně popisují děj zobrazený výše. Text je psaný v celku, kdy mezery jsou vyplňovány ornamentem. Stává se, že jednotlivé popisky přesahují svůj výjev. Celé plátno má úctyhodné rozměry 8,20 x 6,80 m.

5.1. Ikonografická analýza a interpretace vyobrazení Starého zákona

Obrazová část Starého zákona je zastoupena čtyřiceti pěti výjevy shrnujícími události od Stvoření světa po Nesení obrovského hroznu. Prvních čtrnáct vyobrazení se věnuje událostem od Stvoření světa po Kainovo zabití Ábela. Dále pět výjevů událostí za

³⁷ Informace čerpané: Dr. Volker Dudeck: *Zázrak ze Žitavy. Malé a Velké žitavské postní plátno*, Praha 11.03.2013 a Власов Виктор, *Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства*, Том X, Санкт-Петербург 2010.

Noeho života. Doplnujícím příběhem je Stavba Babylonské věže. Po ní následuje řada události za Abrahamova, Izákova a Josefova života. Posledních devět obrazů ukazuje Mojžíšovy zázraky konané s Boží pomocí. Každý popis doplňujeme příslušnou citací z Bible.

I/1 hy schaffte hymmel vnd erde got (Stvoření nebe a země)

„Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země byla pustá a prázdná a nad propastnou tůňí byla tma. Ale nad vodami vznášel se duch Boží“ Gn 1,1-2.

Stvoření světa³⁸, zaznamenané v *I. knize Mojžíšově (Genesis)*, proběhlo v šesti dnech. V následujícím, sedmém dni, Bůh odpočíval. První den stvoření „ex nihilo“, zobrazuje postavu Boha Otce jako stvořitele. Samotná představa stvoření je pojata velmi „abstraktně,“. Země dostává formu sféry, kterou obklopuje další pravidelný prstenec, v němž je rozmístěno devět andělů, kteří vzhlížejí na Boha Otce a oslavují jeho stvořitelství dění.

I/2 Dor noch dy 4 element gemocht hot (Stvoření čtyř živlů)

„Pokolení odchází, pokolení přichází, ale země stále trvá. Slunce vychází, slunce zapadá a dychtivě tihne k místu, odkud opět vzejde. Vítr spěje k jihu, stáčí se k severu, točí se, točí, spěje dál, až se zas oklikou vrátí. Všechny řeky spějí do moře, a moře se nepřeplní; do místa, z něhož vytékají, se zase vracejí k novému koloběhu.“ Kaz 1,4-7.

Motiv *Stvoření čtyř živlů* patří mezi nejpozoruhodnější téma vyskytující se v tomto cyklu, jelikož zdaleka přesahuje rámec křesťanské kultury. Živly nalezneme ve filozofii starých Řeků³⁹, v esoterice⁴⁰ nebo v alchymii. Samotný akt jejich stvoření není zaznamenan v Starém nebo Novém Zákoně, ale v Knize Kazatel (Ecclesiastes), která

³⁸ Nejstarší zobrazení cyklu Stvoření světa pochází již z 5. stol., od kdy se s postupem času proměňoval jak jejich vizuální a symbolická podoba, tak i místa realizace. Nástěnné malby, reliéfy, iluminované rukopisy, vitraje, mozaiky či deskové a nástěnné malby nabízejí velkou řadu příkladu. Velmi působivou ukázkou nabízí jedná z kupolí v bazilice Sv. Marka v Benátkách. Mozaika ze 13. stol., ovlivněna iluminacemi ze 6. stol., zobrazuje ve třech kruhových pásech stvoření světa od stvoření nebe a země, kdy Duch Boží se vznášel nad vodou, po vyhnání z ráje, anděl pouští Adama a Evu bránou kde následně Adam obdělává půdu a Eva přede.

³⁹ Hippokratés sloučiv filozofické a lékařské vědění říkal, že kromě pevné struktury se člověk skládá též ze základní tělesných šťáv: sliz (voda), krev (vzduch), hlen-černá žluč(země) a žluč(oheň), *Ottův slovník naučný: Ilustrovaná encyklopædie obecných vědomostí (11), Praha 1897.*

⁴⁰ V křesťanské teologii čtyři živly jsou chápány jako základní elementy světa: oheň, vzduch, voda, země.

se v křesťanské teologii řadí do Knihy moudrosti⁴¹. Samotný námět živlů nebyl, jak uvádí James Hall⁴², ve výtvarném umění neobvyklý. Znázorňoval obvykle anonymní postavy a později s příchodem renesance, především v 16. století, přecházely do podob antických bohů.

Bůh Otec po levé straně na černém pozadí vzhlíží na nepravidelný světlý ovál, který v sobě zahrnuje horizontálně v pruzích rozložené složky: oheň, vzduch, vodu a zem, pomocí nich, jak je známo, křesťanský svět vykládal přírodní jevy.

I/3 *Alhy schyt her den tag von der nacht* (Oddělení dne a noci)

„I řekl Bůh: „Bud’ světlo!“ A bylo světlo. Viděl, že světlo je dobré, a oddělil světlo od tmy. Světlo nazval Bůh dnem a tmu nazval nocí.“ Gn 1,3-5.

Vyobrazení třetí v pořadí představuje první „neabstraktně,“ pojatý motiv. Děj je zasazen do realistické přírody, kde po levé straně na ostrůvku stojí v předklonu Bůh Otec. Nad ním je vidět ustupující tmu. Zbytek plochy vyplňuje poklidné prostředí s klikatou řekou a ostrůvky souše. Dalším výrazným bodem kompozice je černo-šedá skála, která odráží svojí podobu na hladině průzračně čisté vody. Při zkoumání reprodukce zachycující podobu Postního plátna v roce 1907 je možné vidět zřetelnější ustupování černé oblohy v horní části obrazu. Vzniká dojem, že je to přímo umělcův záměr – zachycení pravého okamžiku dění, „...a oddělil světlo od tmy“ Gn 1,4, kdy se tma rozpouští v záři světla zavádějíc tak řád dne a noci.

I/4 *Sonne vnt monden dor noch macht* (Stvoření slunce a měsíce)

„I řekl Bůh: „Bud’te světla na nebeské klenbě, aby oddělovala den od noci. Budou na znamení časů, dnů a let. Ta světla ať jsou na nebeské klenbě, aby svítila nad zemí. A stalo se tak. Učinil tedy dvě veliká světla: větší světlo, aby vládlo ve dne, a menší světlo, aby vládlo v noci; učinil i hvězdy. Bůh je umístil na nebeskou klenbu, aby svítila nad zemí, aby vládla ve dne a v noci a oddělovala světlo od tmy.“ Gn 1,14-18.

Scenérie je téměř identická s předchozím vyobrazením, ale jen na první pohled. Převážnou část souše nově pokrývá první květnatá zeleň s širokým listím a malými

⁴¹Knihy moudrostí, Anton Botek, *Múdrostovné knihy Starého zákona s komentáři jeruzalemskej Biblie, Trnava 2006*, obsahují spisy: Kniha Jób, Kniha Žalmů, Kniha přísloví, Kniha Kazatel, Píseň písní, Kniha Sírachovec a Kniha Moudrosti, někdy též označována jako Moudrost Šalomounová.

⁴²James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha - Litomyšl 2008.

květy a v dále se objevují další kopce. Jelikož se jedná o stvoření slunce a měsíce, představují zde nejvýraznější prvek. V pravém horním rohu vidíme ve světelném kotouči tvář. Půlměsíc se vznáší nad hlavou Boha Otce a v porovnání se sluncem je o dost menší. Není vyloučeno, že tento výjev zachycuje pravý okamžik stvoření hvězd, které Bůh Otec vypouští ze svých úst na nebeskou klenbu. Tmavý prostor mezi měsícem a sluncem vyplňuje velký počet takových hvězd.

I/5 *Do schuff her fogel vnd fysche hyr* (Stvoření ptáků a ryb)

„I řekl Bůh: „Hemžete se vody živočišnou havětí a létavci létejte nad zemí pod nebeskou klenbou.“ I stvořil Bůh veliké netvory a rozmanité druhy všelijakých hbitých živočichů, jimiž se zahemžily vody, stvořil i rozmanité druhy všelijakých okřídlených létavců.“ Gn 1,20-21.

Stvoření ptáku a ryb se odehrává v podobné scénérii jako předešlá dvě vyobrazení. Na souši se nově objevují stromy, na nebi létá rozmanité ptactvo a ve vodě vidíme plavat ryby a kachny. Bůh Otec se ze stále stejné pozice naklání blíž k řece. Ve vodě kromě ryb plavou neindifikovatelná stvoření, jak uvádí Volker Dudeck v *Die Zittauer Bibel. Bilder und Texte zum Großen Fastentuch von 1472*⁴³, je zde zřetelně zpodobněna mořská panna - najáda, symbol krásné nadpřirozené božké dívky vyskytující se v řecké mytologii.

I/6 *Nu macht her denn menschin vnde dy thyr* (Stvoření lidí a zvířat)

„Bůh učinil rozmanité druhy zemské zvěře i rozmanité druhy dobytka a rozmanité druhy všelijakých zeměplazů.“ Gn 1,25. „Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, muže a ženu je stvořil.“ Gn 1,27.

V den šestý Bůh Otec stvořil zvěř a člověka. Údolí s řekou a kopci zde nahrazuje pláň mezi zalesněnými kopci, kterou již obývají živočichové. Na kopci po pravé straně, je nepopsatelný tvor. Pod ním jsou v řadě jeleni a býk s dalším dobytkem. Ve spodní části se objevují plazi a překvapivě kočka, myš a pravděpodobně pes. Centrální část obsahuje stvoření člověka. Bůh Otec žehná modlícímu se Adamovi, který před ním klečí se sklopenou hlavou.

⁴³ Viz Volker Dudeck (pozn. 3), s. 29.

I/7 *Alhy got even von adam machte* (Stvoření Evy z Adama)

„I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu.“ Gn 2,21-22.

Zahrada Eden představuje krajinu s potůčkem, stromořadím plným plodů a po pravé straně i náznakem architektury s výklenkem. Co by tato stavba v Rajské zahradě měla představovat, není nijak zvlášť jasné. Ze spícího Adama vystupuje Eva. Bůh Otec, tentokrát po pravé straně, klade dlaň Evě na hlavu a druhou rukou ji napomáhá vystoupit z Adamova boku.

I/8 *Dornoch den feyr tag betrachte* (Zavedení dne odpočínutí)

„A sedmý den Bůh požehnal a posvětil, neboť v něm přestal konat veškeré své stvořitelské dílo.“ Gn 2,3.

Poslední, sedmý den tvoření Bůh Otec označil jako den odpočinku. Dle Bible tento okamžik nastává před stvořením Evy, zatímco ve vizuálním provedení je tomu naopak. Na velkolepém trůnu zasedá Bůh Otec. Po jeho levém a pravém boku se v červeném šatu vznášejí andělé. Poklekají v modlitbě adorace a oslavují moc nejvyššího. V neposlední řadě je třeba zmínit jejich počet, číslo čtyři může být symbolem čtyř světových stran. Profesor Jan Royt ve svém *Slovníku biblické ikonografie, Praha 2007*, uvádí jako příklad taktéž Kopuli Genesis v bazilice Sv. Marka v Benátkách, kde je zpodobněno šest andělů s křídly - jako šest dnů stvoření a sedmý je bez křídel - jako den odpočínutí⁴⁴.

I/9 *Den menschen alhy dy slange betrug* (Prvotní hřích)

„Žena viděla, že je to strom s plody dobrými k jídlu, lákavý pro oči, strom slibující vševědoucnost. Vzala tedy z jeho plodů a jedla, dala také svému muži, který byl s ní, a on též jedl.“ Gn 3,6.

Prvotní hřích ukazuje klasickou scénu Adama a Evy u stromu poznání. Eva se právě chystá zakousnout do jablka, zatímco Adam přihlíží a vyčkává. Samotný kmen stromu

⁴⁴ Po bližším zkoumání, bychom tuto mozaiku vyložili trochu odlišně. V centru na trůnu zasedá Bůh Otec, po jehož stranách stojí v řadě tři a tři andělé s křídly a pouze jeden stojí před Bohem, taktéž s křídly, a jako jediný ze zástupu dostává boží požehnání - znamená vyššího privilegia sedmého dnů, dnů odpočínutí.

obtáčí had, který přemlouvá Evu k zakázanému činu. Nic nenasvědčuje vybočení mimo klasický koncept vyvíjející se po mnoho let. Po srovnání zachovalé verze a restaurátorské fotografie se objevil velmi výrazný detail. Had vyhlížející z pod větvi stromu plného jablek má lidskou tvář. Tento detail vysvětluje natočení Eviny hlavy, jelikož teď víme, že se upřeně dívá na hadovu mladistvou tvář.

II/1 *Dor wmb sy der engel von dannen slug* (Vyhnání z ráje)

„Proto jej Hospodin Bůh vyhnal ze zahrady v Edenu, aby obdělával zemi, z níž byl vzat. Tak člověka zapudil. Východně od zahrady v Edenu usadil cheruby s míhajícími se plamenným mečem, aby střežili cestu ke stromu života.“ Gn 3,23-24

Plamenným mečem vyhání anděl Adama a Evu z ráje. Jednou rukou si anděl přidržuje šat, když druhou se zbraní drží pevně nad hlavou. Jeho výraz není přísný ani zlobný a také ani jeho křídla nejsou vidět. Před ním skrz bránu prochází stále obnažený Adam spolu s Evou. Adam ve spěchu se ještě ohlíží na anděla s pokorným pohledem. Opět při srovnání restaurátorské fotografie a pořízeného detailů aktuální podoby plátna zpozorujeme větve listů obtáčeující kolem boku Adama a Evy, po kterých zůstal pouze nažloutlý stín.

II/2 *Hye adam rot vnd eva spint* (Adam obdělává půdu a Eva přede na kolíku)

„...Kvůli tobě nechť je země prokletá; po celý svůj život z ní budeš jíst v trápení. Vydá ti jenom trní a hloží a budeš jíst polní byliny. V potu své tváře budeš jíst chléb, dokud se nenavrátiš do země, z níž jsi byl vzat.“ Gn 3,17-19 (16-19).

Scéna obdělávání půdy Adamem a Evino předení není přímo zaznamenána v Bibli. Bůh Otec naděluje po porušení zákazu ochutnání plodu ze stromu poznání nový osud, těžkou nekonečnou práci, porodní bolesti a další trestná ustanovení. Po levé straně Adam s námahou obdělává půdu motykou, po pravé straně Eva v sedě přede. Tento motiv obsahuje také kupole Genesis v bazilice Sv. Marka v Benátkách.

II/3 *hye eva czwey kint gewint* (Narození Kaina a Ábela)

„I poznal člověk svou ženu Evu a ta otěhotněla a porodila Kaina. Tu řekla: „Získala jsem muže, a tím Hospodina.“ Dále porodila jeho bratra Ábela.“ Gn 4,1-2.

Na cestě v zalesněné krajině sedí Eva a objímá v náruči dvě malé děti, Kaina a Ábela. Z levé strany přichází Adam s miskou plnou ovoce, pravděpodobně jablek. Jak uvádí výše zaznamenaná citace z Bible, Eva porodila nejdříve Kaina a teprve pak Ábela, zatímco autor je ukazuje jako dvojčata stejně staré.

II/4 *Abel und kayn ir oppfer totten got* (Kain a Ábel obětují Hospodinu)

„Po jisté době přinesl Kain Hospodinu obětní dar z plodin země. Také Ábel přinesl obět ze svých prvorozených ovcí a z jejich tuku. I shlédl Hospodin na Ábela a na jeho obětní dar, na Kaina však a na jeho obětní dar neshlédl“ Gn 4,3-5.

Po uplynutí jisté doby se bratři rozhodli obětovat Bohu. Kain jako oráč obětoval vypěstované plodiny, když Ábel jako pastýř obětoval beránka. Na kopci vidíme obětní oltář v plamenech s beránkem. Pod kopcem klečí Kain se svazkem pšenice. Ábel v gestu modlitby. Biblický text uvádí Ábelovu boží přízeň, proto z levé strany nad jeho hlavou se zjevuje boží ruka. Prostor kolem dlaně je zdoben ornamentem. Nad Kainem z pravé strany se vznáší malý čert – ďábel, jako znamení zrození záště vůči Ábelově přízni a vlastního odmítnutí.

II/5 *Hye slecht kain syn bruder abel tot* (Kain zabíjí svého bratra Ábela)

„Když byli na poli, povstal Kain proti svému bratru Ábelovi a zabil jej.“ Gn 4,8.

Většina starších vyobrazení ukazuje Kaina zabíjejícího Ábela kyjem. Žitavské plátno zobrazuje velmi propracované hrábě s ostrými hroty. Z levé strany vystupuje Kain s hráběmi nad hlavou. Jeho pevné sevření nástavce v dlaních, příklon těla dopředu s úsměvem na tváři ukazuje, jak se chystá vši silou znovu zaútočit na svého bratra. Ábel již leží na zemi v kaluži krve.

II/6 *Noe des engels botschafft wol vernam* (Noe obdržel zprávu anděla)

„I řekl Bůh Noemu: „Rozhodl jsem se skoncovat se vším tvorstvem, neboť země je plná lidského násilí. Zahladím je i se zemí. Udělej si archu z goferového dřeva.“ Gn 6,13-14.

Po uplynutí jisté doby, lidský národ byl čím dál chtivý a zkažený, proto Hospodin začal litovat, že stvořil člověka a rozhodl se zahubit lidstvo. Pouze Noe se jevil hodným přežití. Na z části zalesněné pláni stojí Noe se sekerou na rameni a pozorně naslouchá výkladu poslání, které vypráví anděl před ním. Jak je známo musí postavit archu, do

které vejde Noe s manželkou, svými syny a jejich manželkami (celkem 8 osob) a párem od každého druhu živočichů. Po pravé straně, mírně v pozadí, mladík usilovně kácí strom.

II/7 *Alhye die archa vff dem wasser swam* (Plavba archy)

„*Archa plula po hladině vod. Vody na zemi převelice zmohutněly, až přikryly všechny vysoké hory, které jsou pod nebesy.*“ Gn 7,18-19.

Bůh seslal na zem déšť, který nepřestal po dobu čtyřiceti dnů, dokud voda nezalila všechny hory a nezahubila vše živé. Archa vypadá jako trup lodě s dvoupatrovou stavbou a s věží. Veškerá plocha kolem vyobrazení je značně poškozená a tak při využití restaurátorské fotografie vidíme další detaily. Ve vodě pod lodí plavou mrtvá těla lidí a zvířat (jelen, osel či kůň). Nelze to s určitostí tvrdit, ale s jistou pravděpodobností tento výjev zachycuje scénu vypouštění krkavce. Na pozadí černé oblohy, směrem od věže, letí větší černý pták.

II/8 *hye oppert Noe got die fogelin* (Noe obětuje Hospodinu)

„*Noe pak vybudoval Hospodinu oltář a vzal ze všech čistých zvířat i ze všeho čistého ptactva a zapálil na tom oltáři oběť zápalnou.*“ Gn 8,20.

Když se vyslaná holubice nevrátila a voda začala ustupovat, vyšel Noe s rodinou a vypustil vše živé z archy. Následně vystavěl obětní oltář a obětoval Hospodinu. Po pravé straně na mírně vyvýšeném kopci stojí oltář, na kterém sedí pět ptáčků. Pod oltářem klečí Noe, modlící a obětující.

II/9 *Czv frede gab gote noe den reginsbogen* (Zjevení duhy na znamení usmíření)

„*Položil jsem na oblak duhu, aby byla znamením smlouvy mezi mnou a zemí.*“ Gn 9,13 (8-17) „*I začal Noe obdělávat půdu a vysadil vinici.*“ Gn 9,20.

Hospodin byl spokojený s obětí, proto požehnal Noemovi a jeho rodině. Následně ustanovil novou smlouvu, že již nikdy nesešle potopu na zem a nezahubí vše živé. Na znamení stvrzení seslal duhu, která má i při svých budoucích zjevení připomínat tuto ustanovenou dohodu. Umělec spojil dva náměty v jednom obraze. Na pozadí kopců Noe uzavřený v oblouku duhy obdělává motykou půdu. Fotografický snímek odhaluje malý detail. V dále jsou dvě velké skály na jejichž vrcholech stojí archa.

III/1 *hy cam yn den schloff seims vatirs schpot* (Chámuv výsměch nad svým otcem)

„Napil se pak vína, opil se a odkryl uprostřed svého stanu. Chám, otec Kenaanův, spatřil svého otce obnaženého a pověděl to venku oběma svým bratřím. Ale Šém a Jefet vzali plášť, vložili si jej na ramena a jdouce pozpátku přikryli nahotu svého otce. Tvář měli odvrácenou, takže nahotu svého otce nespatriili.“ Gn 9,21-23.

Ve spodním dějovém pasu obrazu leží spící Noe s odhrnutou košilí ve spodní části těla a přehozeným pláštěm. Za ním stojí jeho tři synové. Šém a Jefet dívající se stranou na Cháma, který posměvačně ukazováký obou rukou upozorňuje na otcovu nahotu. Jeden z bratrů, který stojí blíže k Chámovi, se snaží dlaní odvrátit jeho obličej, poukazuje na neslušnost dané situace.

III/2 *do bawte den turm babolonie nemrot* (Stavba babylonské věže)

„Nato řekli: „Nuže, vybudujeme si město a věž, jejíž vrchol bude v nebi. Tak si učiníme jméno a nebudeme rozptýlení po celé zemi.“ Gn 11,4.

V zemi Šineáru na východě bylo rozhodnuto vybudovat město s věží, jejíž vrchol bude sahat k nebesům. Během budování Hospodin zmátl jazyky přítomných, aby nedostavěli věž a rozptýlili se po světě. Stavba babylonské věže⁴⁵ je technicky propracovaným námětem. Téměř na výšku obrazového ohraničení postupuje vzhůru hranolová věž. Dole v obloukovém vstupu stojí stavitel s ukazovátkem v ruce. Nad ním, v nejvyšší části věže pracují tři dělníci, kdy každý dělá jinou práci. Jeden pokládá cihlu, druhý se chystá udeřit do srovnané cihlové řady a třetí přijímá přes sestrojený zvedák nové cihly. V obrovském kole je další dělník, který svojí chůzi zvedá náklad do výše.

III/3 *abraham opperte melchisedech weyn vnde brot* (Melchisedech obětuje Abramovi víno a chléb)

„A šálemský král Malkisedek přinesl chléb a víno; byl totiž knězem Boha Nejvyššího. Požehnal mu: „Požehnán buď Abram Bohu Nejvyššímu, jemuž patří nebesa i země. Požehnán buď sám Bůh Nejvyšší, jenž ti vydal do rukou tvé protivníky.“ Tehdy mu dal Abram desátek ze všeho.“ Gn 14,18-20.

⁴⁵ Bábel se překládá jako zmatení. Právě proto bylo nově pojmenované po zmatení jazyků.

Jak samotný název napovídá, začíná série událostí věnovaných životu Abrahamovu. Na zpáteční vítězné cestě nad Kedorlaómerem⁴⁶ se Abraham setkal s králem Sodomským Melchidedechem. Abraham po pravé straně přistupuje blíž ke králi a přebírá jeho dary – bochník chleba a pohár s vínem. Naproti stojí ve vojenské zbroji Melchisedech. Jednou rukou drží spolu s Abrahamem pohár. Citace uvádí jeho požehnání, které dává v tento okamžik Abrahamovi. Velký důraz je zde kladen na propracovanost jednotlivých detailů jako rýhy na meči nebo tři kameny ležící na cestě mezi dvěma společníky, kdy jejich vržený stín umožňuje rozpoznat místo slunečního zdroje. Nadto zde vidíme jednoznačně nadčasový naturalistický akcent⁴⁷, rozvíjející se během renesance, ve hře slunečního světla a povrchu zbroje krále Melchisedecha.

III/4 *abraham sach drey engel vnde nethe eynen an* (Vidění v Mamre)

„I ukázal se Hospodin Abrahamovi při božišti Mamre, když seděl za denního horka ve dveřích stanu. Rozhlédl se a spatřil: Hle, naproti němu stojí tři muži. Jakmile je spatřil, vyběhl jim ze dveří stanu vstříc, sklonil se k zemi.“ Gn 18,1-2.

Vidění v Mamre je znázorněno méně běžným způsobem, který byl typičtější převážně pro východní ikonopisce. Po pravé straně téměř na prahu svého domu klečí na kolenou Abraham. Vzdávaje díky říká: *„Pane můj, jestliže jsem nyní našel milost před očima tvýma, prosím nepomíjej služebníka svého“*. Gn 18,3. Sára stojí za ním. Zleva stojí tři muži jako symbol Nejsvětější Trojice⁴⁸. Každý ze stojících má své osobité obličejové rysy, stejně jako jejich roucha mají odlišné barvy (červená, modrá, bílá). Můžeme zde mluvit o symbolice barev, jak uvádí Jan Royt⁴⁹: červená je znamení Ježíše Krista, zelená zástupce Boha Otce, světlá Ducha Svatého, kdy poslední dvě barvy můžou být přehozené ve své symbolickém výkladu. Genesis Starého zákona uvádí příchod tří mužů, tj. andělů⁵⁰, kdy teprve v Novém zákoně Matoušová evangelia se dočteme odkaz na složení Trojice: *„ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého“* Mt 28,19. Pro výjevy Nového zákona je typické ztvárnění této složky v podobě Ježíše Krista, holubici jako

⁴⁶ Král élamský, který mimo jiné boje, vedl také válečné tažení spolu s dalšími králi proti Abramovi, jelikož zajali jeho bratra Lota.

⁴⁷ Naturalismus se objevil v pracích benátských mistrů nebo severských umělců jako byli Jan van Eyck nebo Giovanni Bellini.

⁴⁸ V ikonografii motiv Nejsvětější Trojice považuje se za velmi náročný, jelikož v sobě spojuje církevní dogma o Trojjedinosti boží. Zobrazuje se mnoha způsoby od symbolického po figurativní, kdy Západní a Východní část Evropy má navíc i své typické kompozice.

⁴⁹ Jan Royt, *Slovníku biblické ikonografie*, Praha 2007.

⁵⁰ Typ Trojici jako anděle najdeme například v Palermu, Capella Pallatina, nebo v Římské bazilice St. Maria Maggiore. Oboje je provedeno v mozaice.

Ducha svatého a Boží ruky jako zástupce Hospodina. Po velmi dlouhou dobu bylo toto téma obsahem velkých diskusí. V roce 1551 proběhlo setkání Stohlavého koncilu, který zakázal zobrazování Trojice ve starém pojetí: vepsání kříže v nimbu Ježíše Krista a jeho iniciály jako identifikující nápis. Právě tehdy východní církve prohlásila, že Trojice nezobrazuje boží jednotu⁵¹, ale Boha Jediného, který se nám ukazuje ve třech podobách⁵². Velmi zářným příkladem je ikona Andreje Rubleva *Троица Ветхозаветная*, která takřka nastolila ustálenou verzi této kompozice v ortodoxní církvi pro následovníky, jako jsou Simon Ušakov nebo Pskov a další.

III/5 *Sodoma vnd gemorra vorsuncken vmb der svnder wille* (Pád Sodomy a Gomorry)

„Slunce vycházelo nad zemí, když Lot vešel do Sóaru. Hospodin začal chrlit na Sodomu a Gomoru síru a oheň; od něho z nebe to bylo. Tak podvrátil ta města i celý okrsek a zničil obyvatele měst, i co rostlo na polích. Lotova žena šla vzadu, ohlédla se a proměnila se v solný sloup.“ Gn 19,23-26.

Děj navazuje na *Vidění v Mamre*, kdy dva z mužů odešli do města Sodomy a Abraham zůstal diskutovat s Hospodinem. Ve městě našli synovce Abrahama Lota a za jeho nezkaženost byl ušetřen záhuby. Hospodin nařídil odchod Lotovi, jeho ženě a dvěma dcerám z města Sodomy. Po mírně stoupající vyvýšenině kráčí Lot a postrkuje své dcery před sebe. V nižší rovině je Lotová žena, která se ohlédla a tak stojí nehybně proměněná v solný sloup. Malý detail psa poskakujícího okolo „sochy“, navozuje větší míru reálnosti. Věžaté město na druhé straně zachvacuje z nebe chrlící síra a ohnivé koule. Navíc oblohu doplňují létající čerti.

III/6 *Hy stet das tote mer stille* (Zde stálo klidné Mrtvé moře)

„Za časného jitra se Abraham vrátil k místu, kde stál před Hospodinem. Vyhlížel směrem k Sodomě a Gomoře a spatřil, jak po celé krajině toho okrsku vystupuje ze země dým jako dým z hutě.“ Gn 19,27-28.

⁵¹ Ипостасное соединение (Hypostatic union) je vnímaná Východní a Západní církví jako jeden z důležitých bodů v křesťanské nauce. Obě větve nemíchají božskost a lidskost v jedno, jako Bůh se vtělil v člověka v podobě Ježíše Krista.

⁵² Т. Каширина, Т. Евсева, Е. Сучкова, *Русские иконы. Самые красивые и знаменитые*, Москва 2010, s. 146.

Moře zobrazené u břehu s obrysy vln, se v pozadí uklidňuje a proměňuje celou krajinu v poklidné místo. Na horizontu mezi kopci se rýsují dva listnaté stromy plné ovoce. Po levé straně vystupuje z vody skála.

III/7 *hy wart geoppert ysack durch abraham* (Obětování Izáka)

„Když přišli na místo, o němž mu Bůh pověděl, vybuodoval tam Abraham oltář, narovnal dříví, svázal svého syna Izáka do kozelce a položil ho na oltář, nahoru na dříví. I vztáhl Abraham ruku po obětním noži, aby svého syna zabil jako obětního beránka. Vtom na něho z nebe volá Hospodinův posel: „Abrahame, Abrahame!“ Gn 22,9-11.

Sáře se v pokročilém věku narodil se syn Izák. Po uplynutí jisté doby chtěl Bůh Otec vyzkoušet Abrahamovu víru, proto nařídil, aby odcestoval se synem a dalším služebnictvem do země Moria vykonat Izákovu oběť. Monumentálně, téměř na výšku celého obrazového pole zpodoběný Abraham zvedá svojí pravicí meč nad hlavu, rozhodnut zabít Izáka. Levicí přidržuje konec košile. V levém dolním rohu leží velký svazek dříví svázaný tlustým lanem. Vedle na kolenou modlí se Izák, který nevidí otce s mečem za sebou. Na největším kopci v keři stojí beran, který byl následně obětován místo Izáka.

III/8 *ysack mit freyen der wirbit rebeccam* (Izákův sluha dvoří se Rebece)⁵³

„Služebník jí přiběhl naproti a řekl: „Dej mi prosím doušek vody ze džbánu!“ Odvětila: „Jen se napij, můj pane.“ A rychle spustila džbán na ruku a dala mu pít. Když mu dala napít, řekla: „Načerpám i tvým velbloudům, aby se napili.“ Gn 24,17-19.

V dále se rýsují věže města Náchorová a v přední části stojí u napajedla Rebeka s džbánem v rukou. Před ní na velbloudech sedí sluha a ještě další dva muži. Jedná se o okamžik předání daru po seznámení a napojení. Na dlani sluhy visí předmět připomínající náhrdelník⁵⁴.

⁵³ Text napsaný na plátně uvádí slovní spojení Izákův sluha, i když v Bibli se píše o Abrahamovi, který po rozmluvě se sluhou vyslal ho s deseti velbloudy do své rodné země hledat manželku pro Izáka.

⁵⁴ V *Bibli: Písmo svatého starého a nového zákona. Ekumenický překlad, Praha 1979* se píše o darování zlatého nosního kroužku a dvou náramcích, naopak ve vydání *Bible svaté: Písmo svaté starého a nového zákona. Podle posledního vydání králického z roku 1613, Praha 2009* je uvedena jedna náušnice a dva náramky.

III/9 *abraham stirbet aldo mit yommer gros* (Smrt Abrahama)

„I zesnul Abraham a zemřel v utěšeném stáří, stár a sytý dnů, a byl připojen ke svému lidu.“ Gn 25,8.

Po 175. letech života zesnul Abraham. Byl pohřben svými syny Izákem, synem Sáry, a Izmaelem, synem otrokyně Hagar, do makpelské jeskyně, kde již byla pohřbena Sára. Jeho tělo je ovinuté látkou. Odhaluje pouze zkřížené ruce na břicho a vousatou tvář. Do hrobu ho pokládají dvě osoby, muž a žena. Předpokládáme, že se jedná o Izáka a Rebeku. Zástup truchlících lidí, převážně mužů, stojí po pravé straně. Pasáž 25. kapitoly První knihy Mojžíšovy obsahuje mimo jiné také výčet potomků, na jehož základě se dá předpokládat jejich přítomnost. Muž v popředí skupiny může být identifikován jako Izmael.

IV/1 *Esaw vorkauft seyn irst gebort vmb eyn linsenmys* (Ezau prodává své prvorozenství za mísu čočovice)

„Tu přišel Ezau z pole znavený a řekl Jákobovi: „Dej mi zhltnout trochu toho červeného, toho krvavého, jsem znaven k smrti.“ Proto se jmenuje Edóm (to je Červený). Jákob však řekl: „Prodej mi dnes své prvorozenství!“ Ezau nato odvětil: „Stejně mám blízko k smrti, k čemu je mi prvorozenství!“ Jákob řekl: „Odpřísáhni mi to dnes.“ A on mu to odpřísáhl, a tak své prvorozenství prodal Jákobovi. Jákob dal pak Ezauovi chléb a čočkovou krmí.“ Gn 25,29-34.

Následující tři obrazy vyprávějí příběh Izákova požehnání a jeho oklamání. Rebeka porodila dvojčata jménem Ezau a Jákob. Když chlapci dospěli, mladší Jákob odkoupit prvorozenectví u svého bratra. Tento příběh odehrává se v domě, do nějnž nahlížíme skrz velký oblouk stojící na antických sloupech. Vnitřek stavby má válenou klenbu s pásy, dvě okna s půlkruhovým zakončením a obloukovými dveřmi vedoucími do krajiny. Po pravé straně stojí Ezau. Přes rameno má přehozený luk a pravou rukou přebírá hrnc s uvařenou čočovicí. Naproti přistupuje blíž Jákob. Jednou rukou přidržuje spodek hrnce látkou. Mezi nimi plápolá oheň.

IV/2 *hy gebenedeit ysack seynen son iakob* (Izák žehná svému synovi Jákobovi)

„Nepoznal ho, protože jeho ruce byly chlupaté jako ruce jeho bratra Ezaua. A požehnal mu. Řekl: „Ty jsi tedy můj syn Ezau.“ On odvětil: „Jsem.“ Pak řekl: „Předlož mi, ať

pojím z úlovku svého syna, abych ti mohl požehnat.“ I předložil mu a on jedl. Přinesl mu i víno a on pil.“ Gn 27,23-25.

Když Izák zestárl, přál si před smrtí požehnat svému prvorozenému synu Ezauovi. Ten jako lovec byl vyslán na lov, avšak Rebeka přelstila Abrahama a poslala dřív k němu Jákoba. I zde nahlížíme do místností přes stejný oblouk. Strop je opět z válené klenky s pásy, ale dvojice oken je sdružená. Po pravé straně vidíme vařit Rebeku. Po levé straně za stolem sedí Izák. Svým vzhledem se velmi podobá Abrahamovi z předešlých výjevů. Ve svých dlaních drží dlaně Jákoba, který k otci přistupuje blíž. Na stole leží chléb, pohár a talíř se zvěří.

IV/3 Dy gebenedeyvng e saw auch wolde entphon (Ezauovo požehnání)

„Také on připravil pochoutku, přinesl ji otci a řekl: „Nechť můj otec povstane a nají se z úlovku svého syna, aby mi mohl požehnat.“ Jeho otec Izák se ho otázal: „Kdo jsi?“ Odvětil: „Jsem tvůj syn Ezau, tvůj prvorozený.“ Gn 27,31-32.

Po pravé straně skrz vstupní oblouk a roh místností vidíme kopcovitou krajinu. Ezau přichází s uloveným zajícem, kterého pokládá na stůl. Na rameni má ještě stále zavěšený luk⁵⁵. Izák se s výrazem velkého údivu dívá na Ezaua.

IV/4 Jacob trawmte das dy engel von hymmel quome (Jákobovo snění příchodu anděla z ráje)

„Vzal jeden z kamenů, které na tom místě byly, postavil je v hlavách a na tom místě ulehl. Měl sen: Hle, na zemi stojí žebřík, jehož vrchol dosahuje k nebesům, a po něm vystupují a sestupují poslové Boží. Nad ním stojí Hospodin.“ Gn 28,11-13.

Jan Royt⁵⁶ uvádí námět, známý také pod názvem Jákobův žebřík, mezi velmi oblíbenými již od času raného křesťanského umění. Děj se odehrává ve dvou úrovních, v reálné a snové. Dole v levém rohu vidíme spícího Jákoba, jehož hlava spočívá na kameni. V pravé části se velmi živě odehrává se děj Jákobova snu. Po žebříku vystupují nahoru dva andělé. Konec žebříku drží Bůh Otec. Hynek Rulíšek⁵⁷ tento sen vykládá jako Bohem dané požehnání.

⁵⁵ Luk v obrazech IV/1 a IV/3 jistě slouží především k rozpoznání Ezaua od Jákoba.

⁵⁶ Viz Jan Royt (pozn. 49).

⁵⁷ Hynek Rulíšek, *Slovník křesťanské ikonografie. Postavy/atributy/symboly*, České Budějovice 2006.

IV/5 *den engel lisz iacob von ym nicht gerne kommen* (Jákobův zápas s Bohem)

„A zůstal Jákob sám; a tu zápasil s ním, muž až do svítání.“ Gn 32,24.

Když Jákob zůstal sám, po přechodu řeky zápasil s neznámou osobou až do rána. K ránu zápas nebyl rozhodnut, proto muž požádal o propuštění. Jákob se nechtěl vzdát a následkem toho byl těžce zraněn. Žádal tedy požehnání, které dostal spolu s novým jménem Izrael za svou odvahu a nebojácnost. Místo zápasu pojmenoval Fanuel⁵⁸. Scéna není pojata bojovně, jak uvádí název. Vidíme zde spíše setkání anděla s Jákobem na cestě. Oba stojí vzpřímeně. Jákob objímá svého společníka, zatímco jeho ruce visí volně v prostoru.

IV/6 *dye bruder joseph yn dy czisterne thoten* (Bratři házejí Josefa do studny)

„Jakmile Josef přišel k bratrům, strhli z něho suknicí, tu suknicí pestře tkanou, kterou měl na sobě. Vzali ho a hodili do cisterny.“ Gn 37,23-24.

Nemalý skok nás přenáší do událostí odehrávajících se kolem postavy Josefa, druhého nejmladšího syna Jákoba, kterého měl s milovanou Ráchel. Byl otcem oblíben, což vyvolalo zášť jeho bratrů, kterou posílily jeho sny o vlastní nadřazenosti⁵⁹. Při pastvě ovcí se bratři spikli s cílem usmrtit Josefa, avšak Ruben je přesvědčil, aby jej uvrhli do studny. Střed scény vyplňuje kamenná studna, do které dva muži spouští malou postavu Josefa oděného v bílé spodní košili. Za nimi je shromážděn dav mužů, jejichž přesný počet je obtížné určit⁶⁰. Jak množství stoupá, ztrácejí se jejich obličeje a hromadí se špičky hlav na znamení hojného zástupu. Jedinou výraznou postavou v davu je muž po pravé straně, zřejmě Ruben s pestrou košilí Josefovou, darovanou otcem a svlečenou na důkaz smrti.

IV/7 *Jacobs sone eyn blutig cleit von joseph brochtin* (Bratři přinášejí Josefův zkrvácený šat)

„Tu pestře tkanou suknicí pak dali donést otci se vzkazem: „Tohle jsme našli. Pozorně si to prosím prohlédni: Je to suknice tvého syna, nebo není?“ Gn 37,32.

⁵⁸ Bible svaté: Písmo svaté starého a nového zákona. Podle posledního vydání králického z roku 1613, Praha 2009, s. 35.

⁵⁹ První sen o klanění snopu, druhý o klanění slunce, měsíce a 11 hvězd.

⁶⁰ Jákob měl 12 synů a jednu dceru. Při pouštění do studny mohla být přítomna jejich starší většina.

Celý koncept vychází z výjevu IV/3 *Ezauovo požehnání*. Ve stejné místnosti sedí u stolu Jákob. K němu přicházejí dva synové pravděpodobně Ruben jako nejstarší a Juda. Jákob přikládá dlaň na tvář jako gesto smutku a druhou nastavuje před sebe. První z bratrů, bližší ke stolu drží v dlaních košili jako důkaz sdělené zprávy.

IV/8 *dy bruder ioseph aldo beczalt nomen* (Bratři prodávají Josefa)

„Když midjánští obchodníci jeli kolem, vytáhli Josefa z cisterny a prodali ho Izmaelcům za dvacet šekelů stříbra. Ti přivedli Josefa do Egypta.“ Gn 37,28.

V Bibli Josefův prodej do Egypta proběhl před příchodem bratrů k otci. Důvod prohození událostí není jasný. Dva bratři a kupec jsou hlavními postavami. Po pravé straně stojí dva velbloudi se sedícím dalším kupcem a malou postavou Josefa. Kupec má jednu ruku v měšci a druhou pokládá stříbrné mince na kámen. Bratr, který je k němu blíž drží svůj, na krku zavěšený, měšec a druhou se natahuje pro získanou odměnu. Vlevo dole je umístěna i samotná studna, odkud byl Josef před prodejem vyproštěn.

IV/9 *Dar noch sy czu ym yn egipten quomen* (Bratři před Josefem v Egyptě)

„Když přišli jeho bratři, skláněli se před ním tváří k zemi. Josef spatřil své bratry a poznal je, ale sám se jim nedal poznat a mluvil s nimi tvrdě.“ Gn 42,6-7.

Přenášíme se do doby naplnění Josefova proroctví o sedmi letech úrody a sedmi roků neúrody. Když hladovění dostihlo i zemi Kanaan, vyslal Jakub své syny do Egypta zakoupit obilí. Vidíme po levé straně na trůnu s našaseným látkovým baldachýnem sedět Josefa jako správce. Mimo honosný šat, jeho hlavu zdobí velkolepá koruna. Po jeho levici stojí sluha. Před Josefem na kolenou klečí jeho bratři.

V/1 *hymmel brot lasz moyses do her in derwustenunge ging* (Pokrm z nebe)

„Když pak nastal večer, přiletěly křepelky a snesly se na tábor. A ráno padala kolem tábora rosa. Když rosa přestala padat, hle, na povrchu pouště leželo po zemi cosi jemně šupinatého, jemného jako jíní. Když to Izraelci viděli, říkali jeden druhému: „Man hú?“ („Co je to??““ Ex 16,13-15.

Další skupina výjevů je věnována životu Mojžíšovu od chvíle odchodu Židů z Egypta. Po přechodu Rudého moře putuje Mojžíš se svým lidem pouští, kde začínají první

nářky. Hospodin pro uspokojení jejich hladu sesílá takzvanou „manu,„. Po levé straně stojí Mojžíš s hůlkou v ruce. Čtyři muži radostně sbírají kulaté placky do nádob. V levém horním rohu jsou umístěny stany. Celá plocha je posetá padajícími kuličkami many.

V/2 *alhy moyses mit den henden gebroch fogil phinck* (Mojžíš přihnal hejno křepelk)

„V tom se zvedl vítr seslaný Hospodinem, přihnal od moře křepelky a rozhodil je po táboře, asi do vzdálenosti jednodenní cesty na tu i na onu stranu kolem tábora, do výše kolem dvou loket nad zemí.“ Nu 11,31.

Mana už nedokázala uspokojit hlad lidu, který prosil maso. Numeri vypráví o slitování Hospodina a jeho seslání křepelk. Hustý černý mrak se snáší nad stany. Z mraku míří k zemi dva ptáčci, první křepelky. V otevřených stanech posedávají lidé v očekávání zázraku. Příběh není pouze o dalším nakrmení lidu, ale především o jejich chtivosti a nenasytosti, která byla potrestána. Na snímku je vidět malý detail na předním stanu. Je to malý štít se lvem ve skoku.

V/3 *moyses nam dy X gebot vnd gap sy vorbas* (Předání Mojžíšovi desek Zákona)

„Když přestal k Mojžíšovi na hoře Sínaj mluvit, dal mu dvě desky svědectví; byly to kamenné desky psané Božím prstem.“ Ex 31,18.

V kapitolách 19 až 31 - druhé knihy Mojžíšovy se dočteme o sestoupení Hospodina, ustanovení smlouvy, vystoupení Mojžíše na horu Sínaj a vydání desek zákona. Zde vidíme dvě dějové linie. První, v pravém dolním rohu, ukazuje Mojžíše a lid klečící před ním. Bůh sestoupil v podobě ohně a zahalil tak celou horu kouřem. Lid se velmi bál, proto ustanovil Mojžíše jako prostředníka. Levý horní roh vypráví druhou část, kdy po uzavření smlouvy mezi lidem a Bohem Mojžíš vystoupal na horu. Tam v oblaku mluvil s Hospodinem po dobu čtyřiceti dní a čtyřiceti nocí. Když jejich rozhovor skončil, předal Bůh Mojžíšovi desky zákona. Bůh se vznáší v oblaku, zobrazený do půl těla s nimbem kolem hlavy.

V/4 *dy ivden tantzen vmbs das kalb so tewfil den zas* (Klanění zlatému býčku)

„Nazítří si přivstali, aby obětovali oběti zápalné a přinesli oběti pokojné. Pak se lid usadil k jídlu a pití. Nakonec se dali do nevázaných her.“ Ex 32,6.

Mojžíš na hoře byl poměrně dlouho, což vyvolalo pochybnosti, zda je naživu a zda si Židé nemají raději vytvořit nového Boha. Áron nařídil odevzdat zlaté šperky, ze kterých odlil zlatého býka. Uprostřed výjevu je zobrazen sloup s býčkem na jeho vrcholu. V kruhu kolem tančí množství žen a mužů. Drží se vzájemně za ruce, tleskají nebo obracejí dlaně k nebi.

V/5 *Daton vnd abieren vorschlang alhy dy erde* (Propadnutí Dátana a Abírama)

„*Sotva to všechno domluvil, rozpoltila se pod nimi půda, země otevřela svůj chřtán a pohltila je i jejich obydlí a všechny lidi, kteří byli s Kórachem, i všechny majetek.*“ Nu 16,31-32.

Kórach, Dátan, Abíram spolu s dalšími muži povstali proti Mojžíšovi a Áronovi. Jejich trestem bylo propadnutí se do podsvětí před lidem Izraelským. Mojžíš se s hůlkou v ruce dívá na propadající se muže s rukama nad hlavou. Scéně přihlíží další dva muži, svědkové poslouchající slova Mojžíšova.

V/6 *Dy slangen ir bisse dy vmb der svnden geberde* (Hadi kousají Izraelťany pro jejich hříchy)

„*I poslal Hospodin na lid ohnivé hady. Ti lid štípali, takže v Izraeli mnoho lidí pomřelo.*“ Nu 21,6.

Během cesty do Zajordání lid opět nařikal jako mnoho krát před tím na Hospodina a Mojžíše za to, že je vyvedli z Egypta, aby umřeli hlady a žízni na poušti. Bůh je potrestal sesláním ohnivých hadů. Mojžíš se po levé straně sklání s hůlkou v ruce k muži na zemi. Přibližně čtyři osoby škrtí a kousají hadi. Jeden leží bez známek života, další dva se snaží uniknout. Pouze poslední klečí a modlí se.

V/7 *Wer dyse slange an sach der wart crankheit reyne* (Mojžíš vztyčuje měděného hada)

„*Mojžíš tedy udělal bronzového hada a připevnil ho na žerd'. Jestliže někoho uštkl had a on pohlédl na hada bronzového, zůstal naživu.*“ Nu 21,9.

V zápětí po seslání hadů prosil lid o odpuštění a zbavení trestu. Mojžíš, podle slov Hospodina, vytvořil bronzového hada připevněného na žerd'. V centru stojí Mojžíš. Ukazuje na hada za sebou, zatímco druhou rukou pobízí lidi přistoupit blíž.

V/8 *moyses slvg wasser aus eym kyselik steyne* (Mojžíš vyráží vodu ze skály)

„Nato Mojžíš pozdvihl ruku, dvakrát udeřil svou holí do skaliska a vytryskl proud vody, takže se napila pospolitost i jejich dobytek.“ Nu 20,11.

Před sesláním ohnivých hadů lid nařikal v poušti Sin na žízeň. Opět v centru stojí Mojžíš s holí v ruce, kterou se dotýká skály, z níž před zraky lidu vytéká proud vody, která má napojit žíznící lid a dobytek. V pravém horním rohu je symbolické zastoupení Boha. Z mraku vystupuje jeho ruka.

V/9 *Josue kalef trvgen dy weyntrawel grvs* (Jozue a Káleb přinášejí obří hrozen ze země kenaanské)

„Potom přišli až do údolí Eškol, a tu uřezali ratolest s hroznem jedním jahodek plným, a nesli jej na sochoře dva; též i jablka zrnatá i fíky té země.“ Nu 13,24.

Výjev Nesení obřího hroznu uzavírá cyklus vyobrazení Starého Zákona. Mojžíš posílá dvanáct vyvolených prozkoumat zemi kenaanskou. Během této cesty Jozue a Káleb odnášejí nasbírané ovoce. V předu kráčí Jozue a za ním Káleb⁶¹. Na ramenou mají dlouhou tyč se zavěšeným velkým hroznem a dalším ovocem. V rámci typologie Starého a Nového zákona spojuje Jan Royt⁶² tento výjev jako předobraz nesení kříže Kristem nebo Ukřižování.

5.2. Ikonografická analýza a interpretace vyobrazení Nového zákona

Ve srovnání se Starým Zákonem vyplňuje Nový zákon zbývajících čtyřicet pět polí. Cyklus začíná Odmítnutím Jáchymovy oběti a končí Posledním soudem. Představuje klíčové momenty života Panny Marie a Ježíše Krista, kde největší část představuje christologický cyklus. Zatímco Starý zákon vypráví dění popsané v pěti knihách Mojžíšových, Nový kombinujeme ze čtyř evangelií: Marka, Matouše, Lukáše a Jana. Pro citaci je vždy využita zkrácená podoba pasáže příslušného evangelia s odkazem na další texty Nového zákona, případně se citují odpovídající úryvky ze Zlaté legendy a některých apokryfních textů.

⁶¹ Předpoklad tvrzení vychází z faktu předání moci Jozue po smrti Mojžíše.

⁶² Viz Jan Royt (pozn. 49), s. 104.

VI/1 *Den bischof iocheyns oppir schmelich vordrvs* (Odmítnutí Jáchymových obětí)

„Když ho spatřil kněz, velmi rozhořčen ho odehnal a plísnil za to, že se opovažuje přistoupit k Božímu oltáři. Tvrdil, že se nesluší, aby přinášel Hospodinu oběť člověk, který se provinil proti zákonu, a aby stál u oltáře mezi plodnými člověk neplodný, který nerozmnožil národ Boží.“ Legenda Aurea - Narození Panny Marie⁶³.

Podobným způsobem jako u výjevů Starého zákona, tak i Nový zákon je prezentován nejdůležitějšími momenty převážně ze života Panny Marie a Ježíše Krista⁶⁴. První námět otevírající cyklus novozákonní je Odmítnutí Jáchymovy oběti. Každoročně Jáchym cestoval na svátek Posvěcení chrámu do Jeruzaléma, kde jako jiní přinášel oběť. Po levé straně stojí kněz, který rázně smetá rukou z oltáře obětované peníze. Mince jsou zachycené jak na přehozeném ubrusu, ve vzduchu, tak i jako dopadající na zem. Naproti této scéně je Jáchym na odchodu z chrámu. Svojí tvář zakrývá dlaní. Samotná architektura již byla zobrazená podobným stylem jako v předešlých vyobrazeních Starého zákona. Valená klenba je nahrazena plochým stropem a prostor prohlubují dvě okna na zadní straně.

VI/2 *der engil troste iocheyn der bey den hirtin gingk* (Zvěstování Jáchymovi)

„Když u nich byl už nějakou dobu, tu se jednoho dne zjevil jemu samotnému anděl obklopený velkým jasem.“ Legenda Aurea - Narození Panny Marie⁶⁵.

V přední části se nachází anděl zvěstující Jáchymovi zvěst o narození dcery Marie, z níž se narodí syn Nevyššího. Pozoruhodný detail je nimbus kolem Jáchymovy hlavy. V druhé dějové linii, po pravé straně, je pastýřský výjev. Pod kopcem s pastýřskou holí klečí muž. Na kopci porostlém stromy pobíhá několik ovcí.

VI/3 *hy ynn der goldin pfortin iocheym anna entphink* (Setkání Jáchyma s Annou u Zlaté brány)

„Podle andělova příkazu se tedy oba potkali, radovali se, že se vidí, byli si jisti slíbeným potomkem.“ Legenda Aurea - Narození Panny Marie⁶⁶.

⁶³ Jakub de Voragine, Legenda Aurea, Praha 2012, s. 254.

⁶⁴ Jedním z mnoha uměleckých příkladů zpodobení život Panny Marie a Ježíše Krista je řada fresek Giotta di Bondone v Cappella degli Scrovegni, který zachycuje 39 události.

⁶⁵ Viz Jakub de Voragine (pozn. 63), s. 254.

⁶⁶ Viz Jakub de Voragine (pozn. 63), s. 255.

Centrální část vyplňuje jeruzalémská Zlatá brána, u které proběhlo setkání Jáchyma s chotí Annou. V obloukovém průchodu stojí objímající se manželský pár. Oproti předešlému obrazu je nimbus umístěn nad hlavou Anny. Hlavní scénu, po levé straně, doplňuje krajina s kopci, vodopádem a řekou tvořící meandr. Postavy v porovnání s architekturou jsou velké.

VI/4 *Do gebert anna mariam lobezam* (Narození Panny Marie)

„Pak přišel den jeho ženy Anny a ona v devátém měsíci porodila. „Kdo se mi narodil?“ zeptala se porodní báby. A ona řekla: „Děvče.“ Protoevangelium Jakubovo 5,2⁶⁷.

V místnosti na posteli sedí pod ornamentálně zdobenou přikrývkou Anna. Kolem hlavy má nimbus a v náručí zavinuté novorozeně. Malá postava Marie, též s nimbem kolem hlavy⁶⁸, je zabalena do látky s omotanou stuhou podél celého těla. Služebná přichází blíž k posteli a podává Anně malou misku.

VI/5 *Anna mit marian yn den tempil quam* (Uvedení Panny Marie do chrámu)

„Kolem chrámu bylo patnáct stupňů, po nich se vystoupalo – odpovídaly patnácti písňím stupňů. Protože byl chrám na kopci, nebylo možné přijít k obětnímu oltáři, který byl venku, jinak než po stupních. Dívku postavili na nejspodnější z nich a ona po všech vystoupila bez pomoci, jako kdyby už byla dospělá.“ Legenda Aurea - Narození Panny Marie⁶⁹.

Při této významné události je přítomen Jáchym s Annou. Oba dva stojí po levé straně a dívají se na maličkou Marii. Anna s nimbem kolem hlavy stojí blíž k divákovi, kdežto Jáchym je umístěn do zadního plánu. Po schodech, u kterých stojí, vystupuje Marie. Má rozpuštěné dlouhé vlasy. Samotný počet schodů není identický s počtem v textu Jakuba de Voragine. Pod chrámovým schodištěm jsou dva obloukové podchody. Nechybí ani trocha krajiny.

⁶⁷ Jan Dus, Petr Pokorný, *Novozákonní apokryfy I. Neznámá evangelia*, Praha 2001, s. 260.

⁶⁸ Nimbus u Panny Marie se zobrazuje od narození, proto ve všech ostatních výjevech na tento zjevný detail nebudem upozorňovat.

⁶⁹ Viz Jakub de Voragine (pozn. 63), s. 255.

VI/6 *Der engel marian dy botschafft aldo thet* (Zvěstování Panně Marii)

„Bud' zdráva, milostí zahrnutá, Pán s tebou.“ L 1,28 (L 1,26-38).

Zvěstování Panně Marii patří mezi nejvýznamnější okamžiky jejího života. K Marii přišel anděl jménem Gabriel zvěstovat jí udělenou milost boží. Biblický text neuvádí přesné místo děje, zmiňuje jen město Nazaret, proto se dá předpokládat že ustálené zobrazení scény v místnosti vyplynulo z apokryfních textů. Po levé straně klečí na jednom kolenu anděl. Nad jeho pravicí se vznáší jako látkový pruh rozvinutý svitek bez textu. Naproti němu na klekátku klečí mladistvá Panna Marie.

VI/7 *Aldo maria ihesum christum das kinth gebar* (Narození Ježíše Krista)

„I porodila svého prvorozeného syna, zavinula jej do plenek a položila do jeslí, protože se pro ně nenašlo místo pod střechou.“ L 2,7 (L 2,1-20).

Výjevy Narození Ježíše Krista a Setkání Marie a Alžběty jsou na plátně zobrazeny v chronologicky obráceném pořadí. Nahé tělo Ježíška je položené do malých slaměných jeslí. Před ním klečí Panna Marie a za nízkou zdí Josef. Po levé straně je zchátralý přístřešek pro dobytek. Dobytek se napájí z napajedla. Střecha je viditelně protržená.

VI/8 *Maria gar frolich emphingk elizabet* (Setkání Marie a Alžběty)

„V těch dnech se Maria vydala na cestu a spěchala do hor do města Judova. Vešla do domu Zachariášova a pozdravila Alžbětu. Když Alžběta uslyšela Mariin pozdrav, pohnulo se dítě v jejím těle.“ L 1,39-41.

Setkání matky Jana Křtitele Alžběty s Marií na obraze neprobíhá v místnosti, jak uvádí biblický text, ale v krajině s kopci a skálou. Alžběta je zobrazena jako starší žena s rouškou na hlavě a nimbem oproti mladistvé Marii s rozpuštěnými vlasy. Je to okamžik setkání, kdy si podávají obě ruce a zdraví se vzájemně pohledy.

VI/9 *Dem dy konige oppir brochtin mit grosir schar* (Klanění tři králů)

„A hle, hvězda, kterou viděli na východě, šla před nimi, až se zastavila nad místem, kde bylo to dítě. Když spatřili hvězdu, zaradovali se velikou radostí. Vešli do domu a uviděli dítě s Marií, jeho matkou; padli na zem, klaněli se mu a obětovali mu přinesené dary - zlato, kadidlo a myrhu.“ Mt 2,9-11 (Mt 2,1-12).

Matoušovo evangelium je jediným evangeliem, které zmiňuje příchod tří králů. Neuvádí však jejich počet, dobu trvání cesty, ani jména příchozích. Jakub de Voragine je ve své *Legendě Aurera*⁷⁰ jmenuje jako Caspar, Balthasar, Melchior (v latině). Jejich počet se dá odvozovat od počtu věnovaných darů. Pod přístřeškem sedí Panna Marie s Ježíšem na klíně, který se natahuje k poháru. Po levé straně jsou dva, věkově rozdílní králové. Třetí se sňatou korunou klečí před pannou s dítětem. Dary mimo jiné obsahují symbolický význam. Jakub de Voragine popisuje několik možností, naproti tomu Jan Royt⁷¹ odkazuje se na výklad Bedy Venerabilis: zlato - královská důstojnost, myrha - utrpení, kadidlo - božství. V rámci obrazového popisu se objevuje nad poškozenou střešou hvězda, která byla navigátorem při hledání Ježíše.

VII/1 Hy gotis zon yn dem tempil geoppirt wart (Obětování Krista)

„Když pak rodiče přinášeli Ježíše, aby splnili, co o dítěti předpisoval Zákon, vzal ho Simeon do náručí“ L 2,27-28 (L 2,21-40).

Při obětování v chrámu je přítomen Simeon, Panna Marie a Josef. Jejich rozmístění vytváří kompozici zaměřenou na středovou hlavní část. Simeon bere do náruče odhaleného Ježíška, který stojí na oltáři. Z druhé strany ho přidržuje Marie, za níž stojí Josef. Simeon je zpodoběn jako muž ve velmi pokročilém věku. Marie má jako vdaná žena roušku na hlavě a nad hlavou Ježíše se poprvé objevuje nimbus. Při obřadu se mají obětovat dvě hrdličky nebo holoubata, ty zde ale nejsou zpodobněny.

VII/2 maria keyn egitpten mavlde off der vart (Útěk do Egypta)

„Když odešli, hle, anděl Hospodinův se ukázal Josefovi ve snu a řekl: „Vstaň, vezmi dítě i jeho matku, uprchni do Egypta a buď tam, dokud ti neřeknu; neboť Herodes bude hledat dítě, aby je zahubil.“ On tedy vstal, vzal v noci dítě i jeho matku, odešel do Egypta.“ Mt 2,13-14 (Mt 2,13-23).

Po cestě kráčí Josef s Pannou Marií na oslátku. Ta drží v náručí Ježíška. Tělo Josefa vidíme en face, ale jeho nohy v chůzi jsou z profilu. O rameno si opírá hůl se zavěšeným malým soudkem. Panna Marie chová v náručí Ježíška zavinitého do látky. Oproti své matce již nemá nimbus.

⁷⁰ Viz Jakub de Voragine (pozn. 63), s. 79.

⁷¹ Viz Jayn Royt (pozn. 49), s. 112.

VII/3 herodes lys hy dy kynder alle thoeten (Vraždění neviňátek)

„Když Herodes poznal, že ho mudrci oklamali, rozlítíl se a dal povraždit všechny chlapece v Betlémě a v celém okolí ve stáří do dvou let, podle času, který vyzvěděl od mudrců.“
Mt 2,16.

V centrální části sedí na trůnu v šatu zdobeném ornamenty Herodes. Na zemi u jeho nohou leží tři těla mrtvých novorozeňat. Po levé straně obrazu vstupuje voják v lesknoucí se zbroji a helmě. V pravé ruce drží dítě, které probodává dýkou. Naproti je další voják v jiném typu a barvě ošacení. Také on přidržuje u stehna dítě a probodává mečem. Oproti prvnímu vojákovvi se nedívá na dítě, stejně jako Herodes nepřihlíží vraždění.

VII/4 maia czu egiptin vortreip apgote (Panna Marie shazuje k zemi egyptské modly)

„Když vešla přesvatá Maria s děťátkem do chrámu, spadly všechny modly na zem, takže všechny ležely úplně převráceny a rozbity tváří dolů; a tak jasně ukázaly, že nejsou ničím.“ Pseudo-Matoušovo evangelium 23⁷².

Na cestě do Egypta vstoupili Marie s Josefem a Ježíškem do chrámu města Sotinen. V něm spadly všechny modly, tři sta šedesát pět soch. Na podstavci stojí Panna Marie opět ve své mladistvé podobě s rozpuštěnými vlasy s Ježíšem v náručí. Ježíšovu hlavu zdobí nimbus. Za jejími zády jsou umístěny dva sloupy s padajícími modlami. Pod sloupy jsou pohozené obětní dary, které nabyly podobu kostí a lebek zvířat. Před Marií klečí dav lidí, pravděpodobně pán města Afrodisius se svým vojskem.

VII/5 aldo larte ihesus dy ivden offte (Dvanáctiletý Ježíš v chrámě)

„Když ho nenalezli, vrátili se a hledali ho v Jeruzalémě. Po třech dnech jej našli v chrámě, jak sedí mezi učiteli, naslouchá a dává jim otázky. Všichni, kteří ho slyšeli, divili se rozumnosti jeho odpovědí.“ L 2,45-49 (L 2,41-52).

Jako každý rok v rámci Velikonočních svátků, podnikli Josef s Marií cestu do Jeruzaléma. Ježíš zůstal v chrámě, aniž by to rodiče postřehli. Po třech dnech jej rodiče našli v chrámě rozmlouvajícího s učiteli. Na dvoupatrovém stolci sedí malý Ježíšek. Jednou rukou přidržuje otevřenou knihu v rukou učence. Další tři sedí na podlaze. Drží

⁷² Viz Jan Dus, Petr Pokorný (pozn. 67), s. 303.

v rukou otevřené knihy. Do chrámu po první straně vstupuje Marie s Josefem. Josefova postava je téměř zakryta postavou Marie.

VII/6 Johannes ihesum yn dem iordan tavfte (Křest Kristův)

„Tu přišel Ježíš z Galileje k Jordánu za Janem, aby se dal od něho pokřtít. Ale on mu bránil a říkal: „Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty jdeš ke mně? Ježíš mu odpověděl: „Připusť to nyní; neboť tak je třeba, abychom naplnili všechno, co Bůh žádá.“ Tu mu Jan již nebránil.“ Mt 3,13-15 (Mt 3,13-17), Mk 1,9-11, L 3,21-22, J 1,29-34.

Křest Krista patří mezi největší mezníky v christologickém cyklu. Ježíš stojí po kolena ve vodě. Přikrývá své nahé tělo pažemi. Na břehu klečí Jan Křtitel s nimbem kolem hlavy a dlaní polévá Kristovu hlavu vodou z potoka. Vše se odehrává v zalesněné kopcovité a skalnaté krajině, stejně jako většina jiných výjevů. Neobvyklá je nepřítomnost Boha Otce, v podobě boží ruky a Ducha Svatého jako holubice.

VII/7 Aldo vorsvchte der teufel ihesvm crist (Pokušení Krista na poušti)

„A hned ho Duch vyvedl na poušť. Byl na poušti čtyřicet dní a satan ho pokoušel.“ Mk 1,12-13, Mt 4,1-11, L 4,1-13.

Po Kristovu čtyřicetidenním půstu na poušti byl pokoušen děblem. Třikrát byl pokoušen výzvou lačnosti (proměna kamene v chléb), ješitnosti (pokoušení Hospodina skokem z kostela) a také žádostivostí (nabízení všech světových zemí a království). V krajině s potokem stojí bosý Ježíš. Před ním stojí děbel v lidské podobě. Drží v dlaní růženec, zatímco ukazovákem druhé ruky ukazuje na hromadu kamení. Nevylučuje se zpodobnění první fáze pokušení.

VII/8 dvrch welgin weyn avs wasser wordin ist (Svatba v Káně Galilejské)

„Když se nedostávalo vína, řekla Ježíšovi jeho matka: „Už nemají víno.“ Ježíš jí řekl: „Co to ode mne žádáš! Ještě nepřišla má hodina.““ J 2,3-4 (J 2,1-12).

Proměna vody ve víno na svatbě v Káni Galilejské se považuje za první zázračný čin konaný Kristem. Na slavnost byli mimo jiné pozváni učedníci s Marií. Pravou stranu vyplňuje figurální část v zastoupení žehnajícího Krista a Panny Marie. Za nimi vidíme množství obloučků nimbu na znamení hojného zastoupení učedníků. V levé části se nachází devět velkých džbánů naplněných vodou.

VII/9 got sich voelerte czu thabor off dem berge (Proměnění Krista)

„Po šesti dnech vzal s sebou Ježíš Petra, Jakuba a jeho bratra Jana a vyvedl je na vysokou horu, kde byli sami. A byl proměněn před jejich očima: jeho tvář zářila jako slunce a jeho šat byl oslnivě bílý. A hle, zjevil se jim Mojžíš a Eliáš, jak s ním rozmlouvají.“ Mt 17,1-3 (Mt 17,1-13), Mk 9,2-13, L 9,28-36.

Výjev zachycuje, jako většina zde obsažených, okamžik zázraku. Autorské ztvárnění vychází z biblického textu. Uprostřed stojí Kristus v bílém šatu. Jeho tvář a ruce září červenou barvou. Z celého těla vycházejí červené paprsky. Eliáš spolu s Mojžíšem klečí na kopci po obou stranách. Spodní dějovou linii vyplňují Petr, Jakub a Jan, bratr Jakobův. Všichni tři si zakrývají tváře dlaněmi nebo obracejí obličej od záře. Jejich hlavy zdobí nimbus.

VIII/1 Do irwakte got lazarvm avs dem sarge (Vzkříšení Lazara)

„Když to řekl, zvolal mocným hlasem: „Lazare, pojď ven!“ Zemřelý vyšel, měl plátnem svázaný ruce i nohy a tvář zahalenu šátkem. Ježíš jim řekl: „Rozvažte ho a nechte odejít!“ J 11,43-44 (J 11,1-44).

Lazar byl po smrti pohřben do jeskyně a ležel v ní čtyři dny. V prostřední části vidíme otevřený hrob, ve kterém leží Lazar zavinitý do látky. Po levé straně stojí Kristus s jedním učedníkem. Na protější straně klečí žena a dvě další osoby. Žena včetně další postavy za ní, mohou být identifikovány jako Marta a Marie, sestry Lazara. Jediný muž odkazuje na židy přítomné při vzkříšení.

VIII/2 mit dem aussetczigen symone as do got (Pomazání v Betanii)

„Když byl Ježíš v Betanii v domě Šimona Malomocného, přišla za ním žena, která měla alabastrovou nádobku drahocenného oleje, a vylila ji na jeho hlavu, jak seděl u stolu.“ Mt 26,6-7 (Mt 26,6-13), Mk 14,3-9, J 12,1-11.

Pohoštění před dobou Velikonoční probíhalo v domě vzkříšeného Lazara. Biblický text neuvádí, s kým přišel Ježíš, ale během večere obsluhovala Marta. Přítomni byli i Lazar s Marií. Před námi vystává slavnostně prostřený stůl, u kterého sedí žena, pravděpodobně manželka Lazara, a samotný Lazar. Z levé strany přichází další osoba s podnosem jídla, obsluhující Marta. Na druhé straně stolu, zády k divákovi sedí Ježíš. Ve spodní části pod lavicí leží žena, jedná se o Marii. Při bližším zkoumání vidíme její

pramen vlasů přehozený přes chodidlo. Tak se naplňuje text Janova evangelia o pomazání olejem a otřením vlasy.

VIII/3 der keyn ierusalem alzo geriten hot (Vjezd do Jeruzaléma)

„Učedníci šli a učinili, co jim Ježíš přikázal. Přivedli oslici i oslátka, položili na ně pláště a on se na ně posadil. A mohutný zástup prostíral na cestu své pláště, jiní odsekávali ratolesti stromů a stlali je na cestu.“ Mt 21,6-8 (Mt 21,1-9), Mk 11,1-10, L 19,29-40, J 12,12-19.

Vjezd do Jeruzaléma se soustřeďuje na hlavní detaily. Před bránou města stojí muž prostírající svůj plášť, na který šlape oslátka. V centru na oslátku sedí obkročmo žehnající Kristus. Za ním krácejí dva učedníci.

VIII/4 do slvg got avsdem tempil dy wechsler gar (Vyčištění chrámu)

„Udělal si z provazů bič a všechny z chrámu vyhnal, i s ovce a dobytke, směnárníkům rozházel mince, stoly převracel“ J 2,15 (13-25), L 19,45-48, Mt 21,10-17, Mk 11,15-19.

Ježíš vyhání prodavače a peněžoměnce bičem, který pevně svírá v ruce napřaženou nad hlavou. Druhou rukou přidržuje svůj šat. V levé spodní straně klečí muž. Shrabuje pažemi své zboží. Ve stejné úrovni poskakují dva holubi. Dav lidí utíká směrem k výstupu. Svě tváře skrývají do dlaní. V pravé spodní části jsou rozbořené stoly plné mincí. Dva muži se ještě snaží zachránit svůj majetek. Třetí je zachycen při pádu na záda.

VIII/5 das obint essen thet got mit der ivnger schar (Poslední večeře)

„Navečer usedl s Dvanácti ke stolu, a když jedli, řekl jim: „Amen, pravím vám, že jeden z vás mě zradí.“ Mt 26,20-21 (Mt 26,20-29), Mk 14,12-25, L 22,7-23.

Poslední večeře Páně patří k nejzávažnějším dějovým událostem. Za obdélníkovým stolem zasedá v půl kruhu dvanáct apoštolů. Stůl je prostřený bílým ubrusem s přichystanými pokrmy. Uprostřed leží beránek a kousek chleba pro každého z přítomných. V centru sedí Kristus, na jehož prsou leží Jan Evangelista. Ježíš podává chléb Jidášovi. Většinou je jeho identifikace je možná dle scházejícího nimbu, což není v tomto případě uplatnitelné. Ten totiž schází dalším dvěma mužům otočeným zády k

divákovi a dále také Janu Evangelistovi. Proto Jidáše identifikujeme díky vydělení jeho pootočené postavy a podání chleba Kristem.

VIII/6 do thet ihesvs seyn gebete czu gote (Kristus na Olivetské hoře)

„Potom se jako obvykle odebral na Olivovou horu; učedníci ho následovali. Když došel na místo, řekl jim: „Modlete se, abyste neupadli do pokušení.“ Pak se od nich vzdálil, co by kámen dohodil, klekl a modlil se: „Otče, chceš-li, odejmi ode mne tento kalich, ale ne má, nýbrž tvá vůle se staň.“ Tu se mu zjevil anděl z nebe a dodával mu síly.“ L 22, 39-43 (46), Mt 26,36-46, Mk 14,32-42.

Po pravé straně se na kolenou modlí Kristus. Před ním na vysoké skále stojí kalich. Spící apoštolové se nacházejí za jeho zády. Jedná se o Jana, Petra a Jakuba, jak uvádí Bible. Všichni tři si podpírají lokty hlavy. Celá krajina je obklopená dokola hradbou s bránou v zadní části.

VIII/7 hy fingen sy yn mit stricken gar drot (Kristovo zatčení)

„Ještě ani nedomluvil a hle, zástup, a vpředu ten, který se jmenoval Jidáš, jeden ze Dvanácti; přistoupil k Ježíšovi, aby ho políbil. Ježíš mu řekl: „Jidáši, políbením zrazuješ Syna člověka?“ Když ti, kteří byli s Ježíšem, viděli, co nastává, řekli: „Pane, máme se bít mečem?“ A jeden z nich napadl sluhu veleknězova a utal mu pravé ucho.“ L 22,47-50 (53), Mt 26,47-56, Mk 14,43-52, J 18,1-14.

Obraz představuje dvě dějové linie, kdy v každé zároveň působí Ježíš. V první dav vojáků ve zbroji zatýká Krista na Olivetské hoře. Množství nahromaděných helmic poukazuje na početnou stráž. Nad hlavami jsou ve střídavém prohození středověké zbraně jako halapartna a řemdih. Ke Kristu se sklání Jidáš, který jej označuje polibkem. Současně Petr utíná ucho vojákovi Malchovi a Ježíš uzdravuje zraněného dotykem.

VIII/8 Do wart got der worheit vor annas belogen (Kristus před Annášem)

„Vojáci s důstojníkem a židovská stráž se zmocnili Ježíše a spoutali ho. Přivedli ho nejprve k Annášovi.“ J 18,12-13.

Výjev předstoupení Krista před Ananiaše se nevyskytuje v takové míře jako výslech před Pilátem nebo Herodem. Dav vojáků, s Ježíšem uprostřed, dominuje celému obrazu. Ruce má spoutané za zády, provaz drží voják. Po pravé straně sedí Ananiáš se špičatou

čepicí na hlavě. Mezi Ježíšem a Ananiášem stojí voják s pozvednutou levicí zatnutou v pěst.

VIII/9 in der nacht warth her iemmerlich zere geschlagen (Posmívání Kristu)

„Muži, kteří Ježíše hlídali, posmívali se mu a bili ho; zavázali mu oči a ptali se ho: „Hádej, proroku, kdo tě uhodil.“ L 22,63-64.

Veprostřed místnosti na lavici sedí Ježíš. V předklonu se oběma rukama opírá o kolena. Jeho ruce jsou svázané provazem. Má zavázané oči. Obklopuje ho pět mužů, tři z nich mají v ruce hůlky na bití. Muž po levé straně se dokonce svojí nohu opírá o Kristovo stehno. Naopak po pravé stojí se špičatou čepicí na hlavě přihlížející osoba. Poslední z nich klečí na kolenou před Kristem. Vyplazuje jazyk, na který důrazně poukazuje gestem ruky.

IX/1 Alzo christus vor pylato gefurt wart (Kristus před Pilátem)

„Tu povstalo celé shromáždění a odvedli ho k Pilátovi .“ L 23,1 (L 23,1-7, 13-25), Mt 27,11-26, Mk 15,1-15, J 18-19,28-16.

První Kristovo předstoupení před římským prokurátorem Pilátem zobrazuje po levé straně sedícího Piláta na trůně. Ten je zachycen s gestem počítajících prstů. Před ním stojí svázaný Kristus a dav ozbrojené vojenské stráže.

IX/2 Hy vor heroden der ym zere gehasz wart (Kristus před Herodem)

„Když se dověděl, že podléhá Herodově pravomoci, poslal ho k němu, protože Herodes byl právě v těch dnech také v Jeruzalémě.“ L 23,7 (7-12).

Vzápětí byl Kristus odveden k Herodovi. Provedení je téměř identické jako předešlý výjev, pouze v zrcadlovém otočení. Odlišené jsou jen drobné detaily. Krista už nedrží voják za provaz ale za paži. Herodes má na sobě honosný ornamentální šat a na rozdíl od svého předchůdce nepočítá prsty.

IX/3 Sehet pylatus let yn geysseeln zere (Bičování Krista)

„Ježíše dal zbičovat a vydal ho, aby byl ukřižován.“ Mk 15,15, Mt 27,26, J 19,1.

Ježíš je připoutaný provazem ke sloupu. Na sobě má pouze bederní roušku. Po levé straně bičuje dvojice mužů Krista důtkami a svazkem prutů. Po pravé straně jeden muž

tahá Krista za pramen vlasů, druhý se za ním mírně naklání dozadu s již vytrženým pramenem. V místnosti je několik oken a v největším se objevuje Pilát s hůlkou v ruce.

IX/4 Dor noch lysz her cronen christum vyl here (Korunování Krista trnovou korunou)

„Vladařovi vojáci dovedli Ježíše do místodržitelství a svolali na něj celou setninu. Svlékli ho a oblékli mu nachový plášť, upletli korunu z trní a posadili mu ji na hlavu, do pravé ruky mu dali hůl, klekali před ním a posmívali se mu: „Bud' zdráv, židovský králi!“ Plivali na něj, brali tu hůl a bili ho po hlavě.“ Mt 27,27-30 (Mt 27,27-31), Mk 15,16-20.

Sedící Kristus má na sobě purpurový plášť přehozený přes košili a trnovou korunu na hlavě. Kapky krve z hlavy mu stékají po obličejí na světlou košili. Kolem jeho hlavy opět září nimbus. Oběma rukama se opírá o kolena. Po levé straně stojí voják s holí. Po pravé jsou další tři. Zadní vpravo se chystá udeřit holí. Zbývající dva se Kristovi posmívají a prsty ukazují na rty. Jedna ze dvou těchto postav umístěných v přední pravé straně vkládá do Kristovy ruky rákosku⁷³.

IX/5 Aldo wart christus gewyset der iuden schar (Ecce homo)

„Pilát znovu vyšel a řekl Židům: „Hled'te, vedu vám ho ven, abyste věděli, že na něm nenalézám žádnou vinu.“ Ježíš vyšel ven s trnovou korunou na hlavě a v purpurovém plášti. Pilát jim řekl: „Hle, člověk!“ Když ho velekněží a jejich služebníci uviděli, dali se do křiku: „Ukřižovat, ukřižovat!“ J 19,4-6.

Scéna Ecce homo („Ejhle, člověk!“) zobrazuje po pravé straně na balkoně Spasitele s Pilátem. Kristus má na sobě trnovou korunu, bederní roušku a plášť. Zkřížené ruce drží na prsou. Vedle stojící Pilát na něj ukazuje ukazováčkem. V pravé spodní části stojí dav rozzuřených lidí složený převážně z ozbrojených vojáků.

IX/6 Dy hende wuschz pylatus vnreine tczwar (Mytí rukou)

„Když Pilát viděl, že nic nepořídí, ale že pozdvižení je čím dál větší, omyl si ruce před očima zástupu a pravil: „Já nejsem vinen krví toho člověka; je to vaše věc.“ Mt 27,24.

⁷³ Trnová koruna (královská koruna), rákoska (královské žezlo) a purpurový plášť (královský plášť) odkazují na Krista jako židovského krále.

Pod baldachýnem po levé straně si Pilát myje ruce ve velké míse, kterou drží mladistvý muž. Kristus naproti opět stojí v davu ozbrojených vojáků. Trnovou korunu má stále na hlavě a jeho ruce za zády svazuje provaz. Scéna se dá srovnávat s výjevem prvního předvedení Krista před Piláta.

IX/7 Do treht got das creucze mit grosir peyn (Nesení kříže)

„Když jej odváděli, zastavili nějakého Šimona z Kyrény, který šel z pole, a vložili na něho kříž, aby jej nesl za Ježíšem. Za ním šel veliký zástup lidu; ženy nad ním nařikaly a oplakávaly ho.“ L 23,26-27, Mt 27,32-34, Mk 15,21-23, (J 19, 17-bez Šimona).

V centru dění je samotný Spasitel nesoucí kříž na Golgotu. Po levé straně je brána města, kde stojí dvě výrazné postavy Panny Marie a pravděpodobně Jana Evangelisty. Za nimi se tlačí dav ozbrojených vojáků. Spasitel nese kříž. Má na hlavě trnovou korunu skapající krví. Ježíš se ohlíží na svého pomocníka. Jedná se o staršího muže, Šimona z Kyrény. Ten vychází z brány a v rukou pevně svírá zakončení kříže. Po pravé straně jsou dva vojáci. První přitahuje provaz svazující Kristův pas, druhý zvedá nad hlavu kropáč.

IX/8 der do hengt vor dy dyner seyn (Ukřižování)

„U Ježíšova kříže stály jeho matka a sestra jeho matky, Marie Kleofášova a Marie Magdalská. Když Ježíš spatřil matku a vedle ní učedníka, kterého miloval, řekl matce: „Ženo, hle, tvůj syn!“ Potom řekl tomu učedníkovi: „Hle, tvá matka!“ V tu hodinu ji onen učedník přijal k sobě.“ J 19,25-27 (J 19,17-37), Mt 27,32-55, Mk 15,20-41, L 23,26-49.

Ukřižování se řadí mezi nejvýznamnější výjevy z celého christologického celku. V našem případě námět obsahuje následující postavy: po levé straně stojí Panna Marie a Jan Evangelista. Zatímco Marie se dívá stranou se sklopenou hlavou, Jan vzhlíží na ukřižovaného. Uprostřed na výšku obrazového rámu stojí kříž s ukřižovaným Spasitelem. Na vrcholu kříže je přibita tabulka s nápisem I.N.R.Y.⁷⁴. Jedná se o latinskou podobu rozšířenou obzvláště během středověku. Ukřižování zapadá do období zobrazování přibíjení třemi hřeby. Tělo nevystupuje z čistě frontálního pohledu, ale z pootočení na levou stranu z pohledu diváka. Nohy se podlamují v kolenou. Trnová koruna na hlavě spolu s hřeby vyvolávají krvácení. Kapky krve jsou jak na obličejí,

⁷⁴ INRI - latinsky Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum, tj. Ježíš Nazaretský, král židovský.

rukou, tak i po celém těle. Výrazná je Kristova boční rána. Vynechání aureoly může být chápáno následujícím způsobem: na kříži umírá člověk, lidská podstata, nikoli Bůh či božství v něm obsažené. Po pravé straně stojí zástup vojáků, velitelů, velekněží. Příroda kolem připomíná kopcovitou krajinu.

IX/9 Do nemen sy yn von dem creucze ab (Snímání Krista z kříže)

„Ten přišel k Pilátovi a požádal ho o Ježíšovo tělo; sňal je s kříže, zavinul do plátna a položil do hrobu vytesaného ve skále, kde ještě nikdo nebyl pochován.“ L 23,52-53, Mt 27,57-58, Mk 15,43-46, J 19,38.

Biblický text dodává velmi málo informací o snímání. Tělo Spasitele zahaluje bederní rouška. Jeho postava ležící na plátně je potřísněna krví. Hlavou spočívá v klíně Panny Marie a ze strany se k němu naklání Máří Magdalena. Za Marií, po levé straně, jsou umístěny další dvě postavy, Jan Evangelista a Marie, matka Josefova. Po pravé straně jsou dva muži bez nimbu, kteří si zakrývají obličej v dlaních. Jejich identifikace je náročnější, jelikož nenesou žádné poznávací znaky. Můžeme se domnívat, že jde o Josefa Arimatijského a Nikodéma.

X/1 Und legin yn ey eyn nawes grab (Kladení Krista do hrobu)

„Vzali Ježíšovo tělo a zabalili je s těmi vonnými látkami do lněných pláten, jak je to u Židů při pohřbu zvykem. V těch místech, kde byl Ježíš ukřižován, byla zahrada a v ní nový hrob, v němž dosud nikdo nebyl pochován. Tam položili Ježíše, protože byl den přípravy a hrob byl blízko.“ J 19,40-42 (J 19,38-42), Mt 27,59-60, Mk 15,45-47, L 23,52-53.

Tělo je pokládáno do sarkofágu⁷⁵ Nikodemém a Josefem Arimatijským. U hrobu stojí početný zástup oplakávajících: Panna Marie, Máří Magdalena, Jan Evangelista. Za nimi jsou nimby dalších dvou osob, Marie, matky Josefovy a neznáme osoby. Dr. Volker Dudeck v titulu *Die Zittauer Bibel*⁷⁶ uvádí jméno Salome. Neobvyklé je zabalení celého Kristova těla a hlavy do plátna.

⁷⁵ Sarkofág se objevuje převážně ve středověku

⁷⁶Viz Volker Dudeck, Friedhelm Mennekes (pozn. 3), s. 155.

X/2 Do fert christus czu der hellen hyn abe (Sestup Krista do předpekli)

„A hle, chrámová opona se roztrhla vpůli odshora až dolů, země se zatřásla, skály pukaly, hroby se otevřely a mnohá těla zesnulých svatých byla vzkříšena; vyšli z hrobů a po jeho vzkříšení vstoupili do svatého města a mnohým se zjevili.“ Mt 27,51-53.

Ježíš je oblečen do červeného roucha a v ruce drží praporec. Stojí na dveřích od brány předpekli, kde se tlačí zástup svatých. Drží za ruku Adama, který naopak svírá v druhé dlani ruku Evy. V horní části u brány je zobrazen ďábel. Nikodémovo protoevangelium popisuje boj Krista a Satana, který hlídá bránu předpekli.

X/3 hy stet her off aus seyn heyligen grabe (Zmrtvýchvstání Krista)⁷⁷

„(39) Zatím co vyprávěli, co spatřili, viděli zase vycházet z hrobu tři muže, dva (z nich) podpírali jednoho a kříž je následoval; (40) a hlavy těch dvou sahaly až k nebi a hlava toho, kterého vedli za ruku, přesahovala nebesa.“ Petrovo evangelium X 39-40⁷⁸.

Bible nepopisuje přímo moment vzkříšení. Představa Krista stojícího na sarkofágu nebo vystupujícího z něj tedy není opřena o biblický pramen, přestože se objevuje poměrně často⁷⁹. Na zavřeném sarkofágu stojí Spasitel. Je oblečen do červeného pláště. V ruce drží vítězný praporec a druhou rukou žehná. Po stranách hrobu spí ozbrojená stráž. Pouze jeden ze čtyř se dívá na Krista. V pozadí vidíme krajinu, jejíž pravé části jsou hradby města.

X/4 Dy drey marian czu dem grabe wartin (Tři Marie u hrobu)

„Když uplynula sobota a začínal první den týdne, přišly Marie z Magdaly a jiná Marie aby se podívaly k hrobu. A hle, nastalo velké zemětřesení, neboť anděl Páně sestoupil z nebe, odvalil kámen a usedl na něm. Jeho vzezření bylo jako blesk a jeho roucho bílé jako sníh.“ Mt 28,1-3 (Mt 28,1-7), Mk 16,1-8, L 24,1-12.

⁷⁷ Scéna Zmrtvýchvstání Krista patří mezi ústřední motivy Pašijového cyklu, jehož umělecké ztvárnění se mohlo opírat o texty z evangelií (Mt 28,1-10; Mk 16,1-18; L 24,1-9; J 20,1-18), avšak samotné Kristovo vystupování ze sarkofágu není přímo písemně zaznamenáno. Jan Royt ve *Slovníku biblické ikonografie, Praha 2007* odkazuje se spíše na možnou uměleckou představu jevu, který mohl být ovlivněn deuterokanonickými texty a posléze přešel do ustáleného zobrazování bez přímého odkazu na biblický text.

⁷⁸ Viz Jan Dus, Petr Pokorný (pozn. 67), s. 232.

⁷⁹ Z českého prostředí například Vzkříšení od Mistra Třeboňského oltáře, cca 1380, nebo grafika německého umělce Albrechta Dürera, 1512.

V centru je umístěn otevřený sarkofág. Na víku sedí anděl v bílém rouchu. V rukou drží plátno, které zahalovalo tělo Krista. U hrobu stojí tři Marie: Marie, matka Krista, Máří Magdalena a Marie, matka Josefova (Mk 15,47). Uprostřed ve světlém plášti stojí matka Ježíšova.

X/5 Got entscheyn magdalenen yn dem gartin (Noli me tangere)

„Když Ježíš ráno prvního dne po sobotě vstal, zjevil se nejprve Marii z Magdaly, z níž kdysi vyhnal sedm démonů“ Mk 16,9, J 20,11-18.

Noli me tangere tj. „Nedotýkej se mne“ je výjev patřící do Zjevení Krista Marii Magdaleně. Výjev je v dost poškozeném stavu. V centru stojí Kristus v červeném plášti. Před ním na kolenou klečí Marie Magdalena. U nohy Ježíše je detail předmětu, který není jasně identifikovatelný kvůli poškození plátna.

X/6 Do greyffet thomas ym yn dy wunde blus (Nevěřící Tomáš)

„ Osmého dne potom byli učedníci opět uvnitř a Tomáš s nimi. Ač byly dveře zavřeny, Ježíš přišel, postavil se doprostřed a řekl: „Pokoj vám.“ Potom řekl Tomášovi: „Polož svůj prst sem, pohleď na mé ruce a vlož svou ruku do rány v mém boku. Nepochybuji a věř!““ J 20,26-27 (J 20,19-29).

Kristus v plášti stojí obklopen jedenácti apoštoly. Všichni mají nimbus kolem hlavy, který upřesňuje počet přítomných, ale nezobrazených zcela ve své podobě jako při večeři Páně. Před Kristem klečí Tomáš, jehož ruku drží Ježíš. Ten vkládá jeho prsty do své rány v boku. Opět jsou zřetelně vidět rány po hřebecích. Prostor místnosti prohlubují dva páry oken.

X/7 Dem der do fur czu hymmel mit fruden grus (Nanebevstoupení Ježíše Krista)

„Potom je vyvedl až k Betanii, zvedl ruce a požehnal jim; a když jim žehnal, vzdálil se od nich a byl nesen do nebe. Oni před ním padli na kolena;“ L 24,50-53 (L 24,50-53), Mk 16,19.

Mimo evangelia se o Nanebevstoupení dočteme i ve *Skutcích apoštolských*, kde se uvádí Olivetská hora jako místo děje. Typ zobrazení, které vidíme, uvádí Jan Royt ve *Slovníku biblické ikonografie*⁸⁰ jako typické pro vrcholný středověk (od 2. čtvrt. 14. st.).

⁸⁰ Viz Jayn Royt (pozn. 49), s. 164.

Spasitel odchází do nebeského království obklopen apoštoly a Pannou Marií. Uprostřed nahoře jsou Kristovy nohy vznášející se nad kopcem s otisky jeho chodidel.

X/8 Got sante yn den heyligen geist der worheit (Seslání Ducha svatého)

„Když nastal den letnic, byli všichni shromážděni na jednom místě. Náhle se strhl hukot z nebe, jako když se žene prudký víchř, a naplnil celý dům, kde byli. A ukázaly se jim jakoby ohnivé jazyky, rozdělily se a na každém z nich spočinul jeden; všichni byli naplněni Duchem svatým a začali ve vytržení mluvit jinými jazyky, jak jim Duch dával promlouvat.“ Skutky apoštolů 2,1-4.

V centru sedí Panna Marie jako symbol církve, po stranách jsou apoštolové a další dvě Marie, Magdalena a matka Josefova. Je to jeden ze dvou typů ztvárnění Seslání Ducha svatého rozšířeného na západě, i když ne vždy obsahuje další Marie. Po levé straně sedí Jan Evangelista a jedna z Marií. Nad matkou Ježíše se vznáší holubice. Nad hlavami ostatních plápolají ohnivé plaménky - ducha svatého. Vše se odehrává v místnosti se dvěma okenními otvory.

X/9 Das ernste gerichte sitcz her mit gerechttheyt (Poslední soud)

„Tehdy se ukáže znamení Syna člověka a s ním všichni svatí andělé. (Syn člověka) postaví [svůj trůn na oblaka a usedne na] trůn své velebnosti s dvanácti apoštoly na dvanácti trůnech jejich slávy. Budou otevřeny knihy a (Syn člověka) bude soudit celý svět a víru, kterou hlásal.“ 6.4 Otázky Janovy - Nebeský soud⁸¹

Poslední soud uzavírá cyklus biblických příběhů. Svým obsahem patří do skupiny velmi složitých ikonografických kompozic. V centru na duze sedí žehnající Kristus. Duha je symbolem smlouvy Boha Otce uzavřené po potopě, viz. II/9 Zjevení duhy na znamení usmíření. Spasitel vystupuje jako soudce. Svírá v ústech lilii a meč, znamení milosti a trestu. Po stranách se vznáší klečící postavy Marie (napravo) a Jana Křtitele (nalevo). Ty vystupují jako přímluvci. V horních rozích troubí andělé do světových stran. Ve spodní části vstávají nahá těla mrtvých z hrobů. Po levé straně vstupují omilostnění do bran ráje. Po pravé straně pojídá hlava mořského netvora livijatana⁸² zatracené. Ze strany čert s vidlemi postrkuje těla dovnitř.

⁸¹ Jan Dus, *Novozákonní apokryfy III. Proroctví a Apokalypsy*, Praha 2007, s. 227.

⁸² Starozákonní tvor livjítan je symbolem předpeklí. S dračí hlavou a okřídleným hadím tělem obývá mořská prostředí.

5.3. Doplnující výjevy

Všech devadesát výjevů rámuje bohatý vegetabilní ornament, do kterého jsou zasazené občasné prvky živočichů. V rozích plátna jsou medailony symbolizující evangelisty: orel - Jan, anděl - Matouš, okřídlený lev - Marek a okřídlený býk - Lukáš. Nahoře v centru je další medailon s postavou Mojžíše. V rukou drží nápisovou stuhu: *moyses patriar*. Jde o dost neobvyklé zařazení mezi čtyři Evangelisty. Ve spodní části je navíc zobrazen mecenáš postního plátna. Mužská postava držící v ruce váhy stojí u stolů plného pytlů s obilím. Jedná se o Jacoba Gürtlera, prodejce koření a obilí. Dále jsou ve spodní části tři erbové štíty. Prostřední obsahuje dataci 1472. Dva postranní štíty jsou erby zobrazující: na levé straně českého lva a naopak na pravé bílé „Z“, na červeném poli, což označuje město Zittau.

6. Popis Malého postního plátna

Malé postní plátno začalo být nazývané malým pravděpodobně ve srovnání s Velkým plátnem. Oproti němu měří pouze 4,30 x 3,50 m, ale jako takové tyto rozměry nemůžeme vnímat v malém měřítku. Centrální výjev zobrazuje Ukřižování, které rámuje kolem čtyřicet nástrojů Kristova umučení.

6.1. Ikonografická analýza a interpretace vyobrazení Malého postního plátna

Malé plátno na rozdíl od velkého zobrazuje pouze jeden výjev. Představuje Ukřižování Ježíše Krista. Kříž zde nestojí ve své frontální podobě, ale je zobrazen v poloprofilu. Je odsunut blíže k levé straně. Na kříži je ukřižován třemi hřeby Ježíš Kristus. Má na sobě bederní roušku, která vlaje ve větru a na hlavě trnovou korunu. Kříž ve tvaru T nese v horní části nápisovou tabulku I.N.R.I. tj. latinsky Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum (Ježíš Nazaretský, král židovský). Vedle Krista se vznášejí andělé. Nabírá Spasitelovu krev do kalichu z jeho rány na boku. Dole pod křížem klečí Marie Magdalena. Oběma rukama objímá břevno kříže. Má dlouhé rozpuštěné vlasy a dívá se na Spasitele. Po pravé straně jsou dvě postavy - blíže ke kříži je Jan Evangelista, který zvedá ruce nad hlavu, v levo v poloprofilu zády k divákovi stojí Panna Marie

s rozpaženýma rukama. Narozdíl od Marie Magdaleny má na sobě tuniku a šátek na hlavě jako vdaná žena. Krajina kolem je prázdná bez porostu, pouze po pravé straně jsou vidět stavby města. Po levé straně dole leží Adamova lebka s kostmi. Obloha v pozadí je velmi tmavá, zprava prozařuje skrze husté černé mraky zářící světelný kotouč. V něm je zobrazen Bůh Otec obklopen anděly. S otevřenou náručí hledí na Ježíše.

6.2. Obrazový rám

Celý výjev rámuje nástroje Kristova umučení *arma Christi*. Jsou to předměty vážící se ke Kristovu utrpení během Pašijového cyklu. V rámci biblického textu se objevují odkazy v evangeliích popisující posmívání, bičování, korunování trnovou korunou. Převážná část symbolů je ustálená, ale objevuje se zkrácená podoba nebo jiné odchylky. V daném případě nejsou zastoupené předměty všechny (chybí například ruka vojáka, vědro, hrob), ale naopak obsahuje vítězný praporec. Po levé straně shora dolů jsou rozmístěny: rouška Veroničina, konev na vodu, kladivo, mísa na umytí rukou, lampa, meč s uchem vojáka Malcha, kříž, kopí, hlava Jidáše se zavěšeným měšcem plným třiceti stříbrných, žebřík, tři hřeby, kleště. Napravo ze shora jsou: dvě hole, trnová koruna, hořící louč, Kristova košile, sloup s provazem, dŮtky, dva svazky proutí použitých při bičování, kalíšek a dvě hrací kostky, kohout, roh, šavle, kyj, vítězný praporec, deska s nápisem INRI. Spodní část odkazuje se na peklo. Vpravo dole je kostlivec a svázaný ďábel, znamení vítězství nad smrtí. V protějším rohu je hlava netvora chrlícího plameny livijatna, symbolu předpeklí.

Rám dále doplňují nápisové tabulky. Horní nad vyobrazením Ukřižování obsahuje následující dobře čitelný text: „IOAN: II / ECCE AGNVS DEI ECCE QUI TOLLIT PECCATA MVNDI.“ - „*Aj, Beránek Boží, kterýž snímá hřích světa.*“ J 1,29. Nápisovou desku doplňují kopí a hůl s houbou, další symboly Kristová umučení. Pod obrazem je větší textový rám s nápisem: „SIC DEVS DILEXIT MVNDVM, VT FILIVM SVVM VNIGENITVM / DARET VT OMNIS QUI CREDIT IN EVUM NON PEREAT SED HA,,/ BEAT VITAM AETERNAM. IOAN: II.“ - „*Nebo tak Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal, aby každý, kdož věří v něho, nezahynul, ale měl život věčný.*“ J 3,16. Pod nápisem je datum 1573.

7. Srovnání grafické předlohy k Malému žitavskému postnímu plátnu

Průlomovým momentem v bádání o tomto plátnu bylo nalezení grafické předlohy, která byla vzorem pro celou kompozici výjevu. Předlohu, již byl grafický list flámského umělce Lamberta Lombarda (1515-1566), objevila v roce 1999 belgická historička umění Isabella Lecocq. Jedná se o velmi významného, všestranně nadaného umělce z doby pozdní renesance, který pocházel z belgického Lüttichu (Liège). Pracoval jako malíř, architekt a teoretik. Po první čtvrtině 15. století byl vyslán do Říma pro nákup uměleckých děl. Měl tak možnost studovat a obdivovat italské mistry jako byli kupříkladu Raffael Santi nebo Michelangelo Buonarroti, kteří významně ovlivnili jeho další tvorbu. Jeho grafické listy se dnes nacházejí v několika sbírkách: Kupferstich-Kabinett der Staatlichen Kunstsammlungen Dresden, Rijksprentenkabinet Amsterdam a v Herzog Anton Ulrich-Museum v Braunschweigu⁸³.

Nynější podoba Malého žitavského postního plátna není dnes zcela čitelná. Proto je grafická předloha Lamberta Lombarda důležitým nástrojem pro poznání dnes nenávratně ztracených částí díla. Podobně jako u Velkého plátna, tak i u Malého neznáme jméno umělce, který je jeho autorem. Centrální výjev Ukřižování byl realizován v nejmenších detailech podle grafické předlohy. Pouze krajina má drobné odchylky typu vynechání listnatých větví v pozadí nahrazených vyschlým pařezem. Rám se zobrazením arma christi včetně nápisových tabulek je taktéž zanechán. Pozměněný detail představuje vynechání bajné hlavy ve spodní části nápisové tabulky. V textilní realizaci je rám širší a je doplněn datací 1573.

Umělecký vliv působící na Lombarda byl už zmíněn v rámci jeho cesty do Říma. Tento vliv byl i ze strany německých mistrů jako jsou Albrecht Dürer, Grünewald (Mathias Gothart Neidharts), Grün (Hans Baldung)⁸⁴. Konkrétně, podívali se na detail mraků s anděly a Bohem Otcem. Po množství velkých diskusí v rámci odborných sjezdů historiků vzniklo konkrétní spojení Lambetra Lombarda a Michelangela. Během přednášky *Zázrak ze Žitavy. Malé a Velké žitavské postní plátno*⁸⁵, Dr. Volker Dudeck upozornil na detail fresky *Stvoření Adama* v Sixtinské kapli. Bůh Otec se vznáší do oblaků s anděly a svým dotykem tvoří prvního člověka.

⁸³ Gunter Oettel (Redakteur), Volker Dudeck, Steffen Gärtner, Volker Hänsel, Marius Winzeler, *Die Zittauer Fastentücher, Zittau 2009*, s. 20-21.

⁸⁴ Viz Volker Dudeck (pozn. 83), s. 21.

⁸⁵ Přednáška Dr. Volker Dudeck: *Zázrak ze Žitavy. Malé a Velké žitavské postní plátno*, Praha 11.03.2013.

Tato celková kompozice reálně odpovídá grafické podobě a textilní realizaci. Michelangelův Bůh natahuje svoji ruku k protažené ruce Adama. Tento moment je v Lombardově provedení pozměněn v gesto otevřené náruče. Bůh Otec svojí rukou téměř dosahuje na ruku ukřižovaného Ježíše. Prsty rukou Boha Otce a Boha Syna jsou roztažené a míří k sobě. Nesvírají se v pěst.

8. Malé žitavské postní plátno v porovnání s plátnem ve Freiburg im Breisgau

V loňském roce uběhlo 400 let od vzniku plátna ve Freiburg im Breisgau. Plátno datované rokem 1612 je umístěno v tamnějším chrámu Münster Unserer Lieben Frau, a dnes slouží svému původnímu účelu. Během postních dnů velikonočních je jím zakrýván oltářní prostor. Svými rozměry 12,5 x 10 m je známo jako největší plátno svého druhu⁸⁶.

Freiburgské plátno bylo k porovnání bylo z několika důvodů. Stejně jako žitavské patří do kategorie jednovýjevových pláten, avšak svými rozměry ostatní plátna daleko přesahuje. Od svého vzniku se nachází taktéž v Německu, přesněji v severní části. Stejně jako žitavské Malé plátno v centrální části zobrazuje scénu Ukřižování.

Malé žitavské postní plátno, jak již z předešlých kapitol víme, obsahuje Ukřižování jako centrální výjev. Přesný popis se dočteme v kapitole 6.1., proto se zaměříme na popis plátna ve Freiburgu a jeho odlišnosti. Pojetí scény je klasické. V centru frontálně zobrazený kříž s ukřižovaným Spasitelem přibitým na kříž třemi hřeby. Má na sobě bederní roušku a trnovou korunu. Oproti žitavskému plátnu, je zde nimbem podtrženo jeho božství. Nad křížem je umístěná nápisová tabulka I.N.R.I. Po stranách a v levé spodní části se vznášejí tři andělé s kalichy v rukou a sbírají do nich Kristovu krev. U paty kříže stojí tři osoby. Po levé straně se modlí Panna Marie, uprostřed klečí Marie Magdalena a po pravé straně stojí Jan Evangelista. Hlavy všech tří zdobí nimbus. Pod křížem leží lebka Adamova. Krajina není výrazná, pouze obloha na pozadí kříže je výrazně tmavá. Výjev rámuje úzký ornamentální rám s tabulkou vespod, nesoucí dataci

⁸⁶[http://www.freiburgermuenster.info/muenster.php?id=hochaltar0&no_cache=1&sword_list\[\]=fastentuch&contUid=115&contUid=183#c183](http://www.freiburgermuenster.info/muenster.php?id=hochaltar0&no_cache=1&sword_list[]=fastentuch&contUid=115&contUid=183#c183) / 22.7.2013.

1612. Žitavské plátno, které bylo vytvořeno skoro o 40 let dříve, je razantně dynamičtější. Umístění kříže stranou a jeho natočení dostává jinou podobu, která se odráží i v jiném rozmístění dalších osob. Oproti tomu Ukřižování ve Freiburgu zdůrazňuje umístěním kříže do centra ve frontální podobě klasický způsob zobrazování. Postavy nejsou gesty rozpohybované jako na žitavském plátně. Celkově vliv mistrů na Lomberta Lombarda v jeho díle je silně prostoupený a je znát i v celkové komplexnosti scény.

Malé žitavské plátno rámují arma christi, proto zde nemůžeme vytvořit srovnání. Plátno ve Freiburgu rámují 26 čtvercových výjevů od Poslední večeře po Poslední soud:

1. Poslední večeře: Kristus sedí za stolem mezi 12. apoštoly. Spasitel sedí v centru pod červeným baldachýnem. Na prsou mu spočívá Jan Evangelista. Je to okamžik lámání chleba.

2. Mytí nohou: Událost odehrála se po večeři. Kristus omotal kolem pasu lněnou zástěru a začal mýt nohy svým úředníkům a osušovat je omotanou zástěrou. Děj se odehrává v místnosti se stolem. Po levé a pravé straně se hromadí apoštolové. Kristus klečí v pravé spodní části. Látkou nabírá vodu z umyvadla.

3. Kristus na Olivetské hoře: Nad Kristem klečícím u skály se vznáší ohnivý mrak, pravděpodobně s andělem. Po pravé straně jsou spící postavy Jana, Petra a Jakuba. V dále jsou patrné věže města.

4. Kristovo zatčení. Po pravé straně v davu ozbrojených vojáků stojí Kristus. Někteří v davu drží velké lucerny, jelikož zatčení proběhlo v noci. Kristus uzdravuje vojáka Malcha. Po levé straně stojí Petr s mečem v ruce.

5. Kristus před Kaifášem: Po levé straně pod baldachýnem sedí Kaifáš. Po pravé v davu vojáků stojí spoutaný Kristus. Nad hlavou se mu vznáší zlatý prstenec.

6. Posmívání Kristu: V centru sedí Kristus. Kolem jsou vojáci, pouze dva z nich jsou otočeny zády k divákovi. Jeden voják po pravé straně tahá Krista za ucho. Dole stojí lucerna.

7. Kristus před Pilátem: Po pravé straně pod kulatým baldachýnem sedí Pilát. Před ním v obklopení vojáků stojí spoutaný Kristus. Nad hlavou má zlatý prstenec. Jeden voják stojící u Spasitele je zobrazen se zdůrazněnými rysy ošklivosti.

8. Kristus před Herodem: Po pravé straně sedí pod baldachýnem Herodes. Kolem něj stojí hojný zástup jeho rádců a jiných učenců.

9. Kristus před Pilátem: Po levé straně je umístěn královský trůn. Pilát stojí před spoutaným Kristem, který je obklopen vojáky. Celou scénu prohlubuje průhled na balkon s balustrádovým zábradlím.

10. Bičování Krista: V centru stojí ke sloupu připoutaný Kristus. V bederní roušce je vystaven bičování třech vojáků. Za sloupem po pravé straně pravděpodobně se nachází další osoba.

11. Korunování Krista trnovou korunou: Ježíš sedí v ústředí pouze v bederní roušce, kolem jsou vojáci.

12. Ecce homo: V centru v bederní roušce stojí Kristus. Po levé straně stojí Pilát, který přidržuje roh pláště, přehozeného přes Kristova ramena. Za nimi jsou dva ozbrojení vojáci. Po stranách zmíněných osob jsou umístěné dvě postavy trpaslíků.

13. Mytí rukou: Výjev není dost čitelný. V horní levé části klečí sluha před Pilátem s mísou plné vody. Ve spodní pravé části je Kristus s vojákem před davem lidí.

14. Nesení kříže: Kristus v košili nese na zádech položený kříž. Vojáci kolem ho pohánějí k pokračování v cestě. Ve spodní pravé straně klečí žena, sv. Veronika, s kusem látky v rukou.

15. Svlékání: Na zemi leží rozměrný kříž. Nad ním stojí Kristus a tři vojáci, kteří svlékají jeho košili a tak obnažují Kristovo tělo v bederní roušce.

16. Přibíjení na kříž: Na kříži leží Kristus. Jeho ruce jsou již přibité. Voják rovná nohy. Po pravé straně je výrazná postava dělníka, který podává hřeby z pleteného koše. U spodní části kříže leží kladivo.

17. Ukřižování: Ukřižovaný Kristus je zobrazen frontálně. Po stranách jsou zobrazení další dva muži na křížích. Ve spodní části napravo vidíme osobu na koni. Po levé straně je rozmazaná postava. Další velký akcent je kladen na vojáky ve spodu, kteří losují o Kristův šat.

18. Pieta: Pod křížem sedí Panna Marie. V náručí drží tělo Krista. Po levé straně klečí Marie Magdalena, která líbá Kristovu ruku a objímá jeho nohy. Po pravé straně drží Kristovu paži malý anděl. Na pozadí je množství dalších postav.

19. Ukládání do hrobu: Kristovo tělo v bederní rouše, položené na látku, vkládá do hrobu Josef z Arimatie a Nikodem. U hrobu stojí tři Marie: Marie, matka Kristova, Marie Magdalena a Marie, matka Josefova. Dále zde je také Jan Evangelista a další postava.

20. Sestoupení do předpekli: Uprostřed stojí Kristus. Má na sobě plášť a v ruce drží vítězný praporec. Ve spodní části jsou nahé postavy mužů, žen a dětí.

21. Zmrtvýchvstání Krista: Výjev není zcela čitelný. Kolem hrobu jsou rozmístěni vojáci, jejich počet není zcela jasný. Nad hrobem je zářivý oblak, v jehož centru tušíme postavu Ježíše Krista.

22. Tři Marie u hrobu: Na víku tumbly stojí anděl, který ukazuje ženám prázdný hrob. Po pravé straně stojí pravděpodobně dvě postavy, Panna Marie, Marie Magdalena. Jedna z postav drží pyxidu.

23. Noli me tangere: Jedná se o typ zjevení Krista Máří Magdaleně v podobě zahradníka. Před Kristem po pravé straně klečí Marie Magdalena.

24. Nanebevstoupení Ježíše Krista: Po stranách klečí apoštolové a Panna Marie. V centru v oblaku se vznáší Kristus.

25. Seslání Ducha svatého: V centru sedí Panna Marie s otevřenou knihou na klíně. Nad její hlavou se vznáší holubice. Kolem jsou postavy apoštolů s plamennými jazyky nad hlavami.

26. Poslední soud: Scéna je téměř nečitelná. V centrální horní části na zemském glóbu stojí Kristus. Po stranách jsou zobrazeny postavy Panny Marie a Jana Křtitele. V rozích troubí dvojice andělů. Ve spodní části jsou rozmístěny postavy žen a mužů, po pravé spodní straně je pravděpodobně peklo.

9. Velké žitavské postní plátno v porovnání s plátnem v Millstatt

Postní plátno nacházející se ve farním kostele Christus Salvator und Allerheiligen v Rakouském městě Millstatt je dalším příkladem dochovaných postních pláten. Jelikož v Německu není jiné vícevýjevové plátno než žitavské, bylo ke srovnání vybráno plátno z Rakouska, aby se nahlédlo i na jiné regiony mimo Německo.

Plátno signované „Oswalt Krevsel · V · S · 1593 HK“⁸⁷, měří 8,6 m x 5,6 m. Podobně jako Velké žitavské postní plátno představuje výjevy ze Starého a Nového zákona. Vcelku představuje 41 výjev, což je o dost méně než žitavské plátno. Nemalou zajímavost představuje také rozdělení výjevů. Zatímco žitavské plátno představuje příběhy ze Starého a Nového zákona ve stejném poměru: 45 výjevů od každého, plátno z Millstatt zobrazuje 12 výjevů ze Starého zákona a 29 z Nového. Žitavské plátno zhotovené v roce 1472 se odkazuje stále na středověk, i když obsahuje určité detaily příslušící k nadcházející renesanci. O 120 let mlaší plátno z Millstatt představuje plný rozkvět renesance. Dále je pozoruhodné zasazení výjevů do obdélníkových tvarů (každé obrázkové okno měří 1,20 m x 0,95 m, kromě posledního výjevu), zatímco žitavské plátno obsahuje čtvercové obrazy. Navíc obraz je propojen s textem, kdež to Millstattské plátno představuje pouze obrazy.

Popis Velkého žitavského plátna představují kapitoly 5.1. a 5.2., proto představíme popis výjevů plátna z Millstatt s poukazem na odlišný výběr biblických příběhů.

Starý Zákon:

1. Stvoření světa: Výjevy rozdělené do pěti obrazů v žitavském plátně jsou zde obsažené v jednom. Jsou zde tři dějové linie. První zobrazuje v pozadí hor a řeky Boha Otce v letu. Druhá zachycuje Boha otce po pravé straně na břehu s roztaženýma rukama nad hlavou. Pravou část rozzařuje žlutá zář slunce, oproti levé, kde je měsíc. Na pozadí letí hejno ptactva. Ve třetí linii, k divákovi nejbliže, Bůh Otec tvoří zvěř.

2. Stvoření lidí: Dva žitavské obrazy zde spojuje stvoření Adama a Evy v jednom. Pod stromem, na pozadí bohaté krajiny Bůh Otec vdechuje život Adamovi. Na pozadí po pravé straně Bůh pomáhá vystoupit Evě z těla Adamova.

⁸⁷ Kreusel Oswald, *Das Millstätter Fastentuch*, Klagenfurt 1987, s. 10.

3. Prvotní hřích: Opět jeden výjev zachycuje dva obrazy žitavské. V přední části u stromu poznání stojí Adam a Eva. Had obtáčí kmen stromu a všude kolem je zvěř. V pravé zadní straně probíhá Vyhnání z ráje. Adam a Eva odcházejí v doprovodu smrtky, pravděpodobně symbol ztráty smrtelnosti. Nad nimi vyhlíží z oblaků anděl s ohnivým mečem.

4. Kain a Ábel: Zde se odehrávají čtyři příběhy. Po levé straně Adam obdělává půdu a Eva drží Ábela v náručí, Kain stojí vedle. Po pravé straně v pozadí pravděpodobně Kain zasévá zorané pole. Uprostřed obětují na oltářích Kain a Ábel. Vpředu Kain zabíjí Ábela kyjem. V rohu pravé strany, nad obětí Ábela, vystupuje z mraků Bůh Otec. Žitavské plátno rozděluje každý výjev zvlášť.

5. Potopa: V centru plave archa. V přibývajícím vodě plavou lidé i zvířata. V přední části skáčou jezdci na koních a lidé se schovávají na skálních vyvýšeninách. Oproti žitavskému plátnu zde není Noemovo zvěstování o potopě.

6. Noah: V dále na kopci stojí archa. Pod kopcem klečí Noe s manželkou, syny a jejich manželkami. Obětují Hospodinu. Na znamení smlouvy mezi lidem a Bohem se zjevuje duha. Vpředu u stolu s hostinou je scéna Opilého Noa. Jeho tělo v polosedu zakrývají pláštěm jeho dva synové. Pouze třetí se dívá a ukazuje prstem. Žitavské plátno rozděluje danou událost do tří obrazů.

7. Obětování Izáka: Po levé straně na oltáři klečí Izák a jeho otec Abraham zvedá dýku. Na obloze v houštích mraků letí anděl. Dole, po pravé straně, je služebnictvo Abrahamovo, které ho doprovázelo při cestě a v pozadí se otevírá krásná krajina a městské hradby. Zde se výjev nelíší až na detail pravé strany.

8. Přechod přes Rudé moře: Tento příběh o Mojžíšově vyvedení Izraelitů z Egypta není obsažen v žitavském plátně. Mnohofigurální scéna je rozdělena na levou stranu spaseného lidu a Mojžíše a pravou stranu s tonoucími vojáky.

9. Mojžíš vztyčuje měděného hada: I když výjev nese tento název, obsahuje i jiné zázraky. V zadní části jsou zázraky seslání many a seslání křepelek. Vpředu je potrestání lidu sesláním hadů a v přední scéně Mojžíš vztyčuje měděného hada. Žitavské plátno tyto výjevy obsahuje.

10. Samson: Na pozadí města Samson poráží lva. Tento motiv žitavské plátno neobsahuje. V Bibli je popsán v Knize Soudců.

11. David a Goliáš: Veškerý prostor zobrazuje bitevní scénu. Po pravé straně stojí voják se štítem a helmou. Po levé straně menší postava představující Davida s prakem v ruce. Příběh je zaznamenán v 1. knize Samuelově. Žitavské plátno daný výjev neobsahuje.

12. Jonáš: Na pozadí města plave Jonáš s rybáři v lodi. Vpředu Jonáš vystupuje z tlamy velryby. Daný výjev žitavské plátno neobsahuje.

Nový zákon:

13. Zvěstování Panny Marie: Před Pannou Marií předstupuje anděl s lilií v ruce, symbolem jejího panenství, a nápisovou stuhou v ruce: *„Fürchte dich nicht. Maria: denn du hast Gnade gefunden bei Gott. Siehe, du wirst empfangen und einen Sohn bekommen; den sollst du Jesus nennen..“*⁸⁸. Nad hlavou Marie se vznáší holubice.

14. Narození Ježíše: Po levé straně jsou Panna Marie, Josef a Ježíšek v kolébce v obklopení andělů. Po pravé straně nahoře anděl zvěstuje pastýřům narození Ježíše. Ve spodní části pastýři přistupují k novorozenému Kristu. Klanění pastýřů žitavské plátno zaměňuje Klaněním tří králů a Svatou rodinou.

15. Obřezání Ježíše: Výjev zobrazuje průběh obřizky v obklopení množství lidí včetně dětí. V žitavském plátně je obřezání je nahrazeno Obětováním Krista.

16. Klanění tří králů: Po pravé straně klečí Panna Marie s Ježíškem v náručí. Za nimi stojí Josef. Před svatou rodinu předstupují králove s dary.

17. Vraždění nevinátek: Mnohofigurální výjev zobrazuje hromadné vraždění novorozenat vojáky a hořekující matky na pozadí města.

18. Dvanáctiletý Ježíš v chrámu: V průřezu chrámu vidíme sedět malého Ježíše za kněžským stolcem v obklopení učenců. V levo v davu stojí Panna Marie.

19. Křest Kristův: Výjev není zcela čitelný. Jan Křtitel křtí v řece stojícího Ježíše. Nad hlavou spasitele se vznáší holubice a z mraků vyhlíží Bůh Otec. Po levé straně na břehu stojí další neindifikovatelná postava.

⁸⁸ Viz Kreusel Oswald (pozn. 87), s. 36.

20. Svatba v Káni Galilejské: Žitavské plátno vypráví Kristův první zázrak v podobě proměnění vody ve víno. Zde naopak vidíme hostinu s ženichem a nevěstou. V předu stojí šest hliněných džbánů.
21. Pokušení Krista na poušti: Po levé straně sedí Kristus. Před něj předstupuje ďábel s hrstí kamení v ruce. Na kopci vlevo nahoře stojí Kristus. Ďábel skáče dolů ze skály. Po pravé straně vidíme město s kostelem. Výjev není dobře čitelný.
22. Nakrmení pětitisíců: Po pravé straně je scéna Krista, apoštolů a dítěte s chlebem. Dolé po pravé straně dav lidu předává jídlo. Daný výjev žitavské plátno neobsahuje.
23. Vjezd do Jeruzaléma: Kristus na oslátku vjíždí do bran města. Za ním kráčí lid. Na stomě sedí celník Zacheus.
24. Vyhnání penězoměnců z chrámu: Kristus uprostřed vyhání muže z chrámu. Po pravé straně jsou další, kteří zděšeně přihlížejí.
25. Poslední večeře a Mytí nohou: Klasická kompozice poslední večeře Krista v kruhu apoštolů se odehrává nahoře. Dole je výjev Mytí nohou. Kristus klečí před učedníkem a myje jeho nohy v obklopení dalších apoštolů.
26. Kristus na hoře Olivetské: Kristus s otevřenou náručí klečí pod skálou, nad níž se vznášá anděl s křížem a kalichem. Ve spodní části jsou spící Jan, Petr a Jakub. Z pravé horní části přicházejí vojáci.
27. Kristovo zatčení: V davu vojáků Jidáš líbá Krista. Ve spodní části Petr utočí na vojáka Melcha s úmyslem uříznout jeho ucho.
28. Kristus před Kaifášem: Vojáci předvádějí spoutaného Krista před Kaifáše. Po levé straně nahoře je výjev Petrova zapření před davem lidu. V okně nad scénou je kohout. Výjev Petrova zapření žitavské plátno vůbec neobsahuje.
29. Kristus před Pilátem: Spoutaný Kristus v davu vojáků stojí před Pilátem. Pilát zase stojí v obklopení rádců.
30. Kristus před Herodem: Vojáci přivádějí Krista po levé straně před Heroda, který sedí na trůnu.

31. Bičování Krista a Korunování trnovou korunou: V zadní části korunují vojáci sedícího Krista v purpurovém plášti trnovou korunou. V předu, po levé straně, je Spasitel připoutaný ke sloupu a jeho záda bičují vojáci.
32. Ecce homo: Pilát stojí se spoutaným Kristem před lisem a vojáky. Ježíš má spoutané ruce a na sobě trnovou korunu, purpurový plášť a v ruce rákosku.
33. Mytí rukou: Na trůnu sedící Pilát si myje ruce. Po pravé straně vojáci odvádějí Krista na Ukřižování. Dole v pravém rohu je datace plátna 1593
34. Nesení kříže: Kristus klečí s křížem na zádech v davu vojáků. Konec kříže drží Šimon z Kyrény.
35. Ukřižování: Výjev je mnohofigurální. Mimo Ježíše jsou zde další dva ukřižovaní. Dole jsou vojáci, Panna Marie, Marie z Magdaly, Jan Evangelista a další osoby.
36. Kladení do hrobu: Při kladení Kristova těla v bederní roušce je hojný zástup lidí: Panna Marie, Marie Magdalena, Marie, matka Jakobova, Jan Evangelista, Josef z Arimatie, Nikodém a další postavy.
37. Sestoupení do předpekli: Kristus s vítězným praporem a purpurovým pláštěm podává ruku Adamovi, který stojí v davu dalších mrtvých. Nad bránou stojí kostlivec a po pravé straně nahoře ďábel.
38. Zmrtvýchvstání Krista: Kristus stojí na hrobu v oblouku záře s vítězným praporem a purpurovým pláštěm. Vojáci kolem si zakrývají obličeje před září.
39. Nanebevstoupení Krista: Klasické schromaždění apoštolů a Panny Marie u kopce, nad kterým se vznášejí Kristovy nohy.
40. Soslání Ducha svatého: Panna Marie s knihou na klíně sedí v obklopení apoštolů. V centru se vznáší holubice a nad hlavami apoštolů jsou plamenné jazyky.
41. Poslední soud: Na tento poslední výjev je kladen zvláštní důraz. Výjev je zobrazen na dvou obdélnících. Ikonografie zde obsažená je velmi komplikovaná. V centru nahoře je Kristus v purpurovém plášti. Po jeho levici stojí Panna Marie se zástupem mučednic. Po pravé Jan Evangelista se zástupem mučedníků. Nad nimi jsou další nerozpoznatelné zástupy. U Krista jsou také dva trubicí andělé. Ve spodní části se otevírají hroby a lidé putují: do ráje po levé straně nebo do pekla po pravé.

10. Závěr

Žitavská postní plátna jsou pozoruhodnými díly křesťanského středověkého umění. Cílem práce bylo prostudovat historické zázemí pláten od doby jejich vzniku až do současnosti. Následně jsem se věnovala praktickému využití těchto textilií při liturgii. Nejobsáhlejší částí práce byl podrobný průzkum jednotlivých výjevů velkého plátna, jejich konfrontace s biblickou textovou předlohou, popis a interpretace. Pokusila jsem se také nalézt grafické předlohy pro jednotlivé výjevy, ale v tomto směru nebyla moje práce úspěšná natolik, aby uspokojila původní očekávání. Stručně jsem se také věnovala malému postnímu plátnu ze Žitavy i autorovi jeho grafické předlohy, Lambertu Lombardovi. V závěru práce jsem porovнала žitavská plátna s jinými památkami téhož druhu.

Během vzniku práce jsem přicházela k dalším otázkám a možnostem pokračujícího nebo podrobnějšího bádání. Téma je poměrně zajímavé a výživné. Je tedy pravděpodobné, že tato práce slouží zejména jako vstupní podmínka k další práci. Kupříkladu bych chtěla prouzkoumat možné spojení katapetasmy, látky zakrývající prostor za ikonostasem v řeckokatolických a pravoslavných chrámech, a postních pláten, jelikož jejich první podoby byly stejně čisté. Výjevy velkého žitavského plátna by bylo možné a také vhodné srovnávat s grafickými i iluminovanými obrazovými cykly typu *Biblia pauperum*, případně pokračovat v hledání grafických předloh k jednotlivým výjevům. Nabízí se také průzkum inventářů českých kostelů a otázka, zda se na našem území podobná díla používala a jaký měla osud.

Neposledním motivem k práci na tomto tématu byla relativně malá pozornost věnovaná takovým památkám ze strany odborné i laické veřejnosti. Pokud se tedy libovolným čtenářům touto prací otevřela cesta k projevům dalšího zájmu, byl tím splněn další, vedlejší cíl.

11. Seznam použité literatury

- Bible: *Písmo svaté starého a nového zákona. Ekumenický překlad*, Praha 1979
- Bible svatá: *Písmo svaté starého a nového zákona*. Podle posledního vydání králického z roku 1613, Praha 2009
- Bobková Lenka, Březina Luděk, Zdichynec Jan, *Horní a Dolní Lužice. Stručná historie států*, Praha 2008
- Bobková Lenka a kol., *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437-1526)*, Praha 2010
- Botek Anton, *Múdrosovné knihy Starého zákona s komentáři jeruzalemskej Biblie*, Trnava 2006
- Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998
- Dudeck Volker, Wolfson Michael, Schiessl Ulrich, Wülfert Stefan, Schorta Regula, Schaible Volker, *Tüchleinmalereien in Zittau und Riggisberg*, Riggisberg 1996
- Dudeck Volker, Oettel Gunter, Gärtner Steffen, Hänsel Volker, Winzeler Marius, *Die Zittauer Fastentücher*, Zittau 2009
- Dus Jan, Pokorný Petr, *Novozákonní apokryfy I. Neznámá evangelia*, Praha 2001
- Dus Jan, *Novozákonní apokryfy II. Příběhy apoštolů*, Praha 2003
- Dus Jan, *Novozákonní apokryfy III. Proroctví a Apokalypsy*, Praha 2007
- Hall James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha - Litomyšl 2008
- Keck Fridolin, *Das Freiburger Fastentuch: 1612-2012*, Freiburg 2012
- Kreusel Oswald, *Das Millstätter Fastentuch*, Klagenfurt 1987
- Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí* (11), Praha 1897
- Royt Jan, *Slovník biblické ikonografie*, Praha 2007
- Rulíšek Hynek, *Slovník křesťanské ikonografie. Postavy/Atributy/Symboly*, České Budějovice 2006
- Voragine Jakub de, *Legenda Aurea*, Praha 2012
- Каширина Т., Евсева Т., Сучкова Е., *Русские иконы. Самые красивые и знаменитые*, Москва 2010
- Власов Виктор, *Новый энциклопедический словарь изобразительного искусства*, Том X, Санкт-Петербург 2010

11.1. Články

- Bartlová Milena, *In_margine* (nejen o prázdnosti), *Artalk.cz*
(http://www.artalk.cz/2012/03/13/in_margine-nejen-o-prazdnosti/ 18.3.2013)

Turek Milan - Dr. Dudeck Volker, Poklad nejen německý, *Pozitivní noviny*, 10/2011
(<http://www.pozitivni-noviny.cz/cz/clanek-2011100016/14.5.2013>)

Veselý Jan, Středověké plátno vojáci rozřezali, opravené je nyní k vidění v Žitavě, *iDnes*, 19.11.2011 (http://usti.idnes.cz/stredoveke-platno-vojaci-rozrezali-opravene-je-nyni-k-videni-v-zitave-1e7-/usti-zpravy.aspx?c=A111114_153710_usti-zpravy_oks/14.5.2013)

Karl-Heinz Zurbonsen, Seit 400 Jahren Fastentuch im Freiburger Münster, *Südkurier*, 28.02.2012 (<http://www.suedkurier.de/region/nachbarschaft/freiburg/Seit-400-Jahren-Fastentuch-im-Freiburger-Muenster;art372515,5392951/22.7.2013>)

Canvas paintings in Zittau and Riggisberg, *Textile forum - European textile network*, 3/96, s. 28-33

The return, *The Friend*, 13 August/2010, s. 14-15

11.2. Audio a video záznamy

Ausstellung „Die Zittauer Fastentücher„ (<http://vimeo.com/58958079/25.6.2013>)

Beránková Jana, *Žitavské plátno*. Zvuková pohlednice, Radio Proglas
(<http://www.proglas.cz/detail-poradu/2013-03-16-07-45.html/25.6.2013>)

Via Sacra - Großes Zittauer Fastentuch von 1472 in Zittau - Oberlausitz
(<http://www.youtube.com/watch?v=DcXiVNx63L0/29.6.2013>)

MISREOR-Hungertuch 2013/2014: Wie viele Brote habt ihr?
(http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=Ik826IIRTBI/13.7.2013)

Přednáška: Dr. Volker Dudeck: *Zázrak ze Žitavy. Malé a Velké žitavské postní plátno*, Praha 11.03.2013

11.3. Webové adresy

Misereor (<http://www.misereor.de/aktionen/hungertuch/galerie.html/13.7.2013>)

Oberlausitz (<http://www.oberlausitz.com/ferien/kulturell/via-sacra/de/default.aspx/26.6.2013>)

Poznáváme Lužice (<http://poznavani.luzice.cz/home/kulturni/zitava.dot/19.7.2013>)

Münster Unserer Lieben Frau
([http://www.freiburgermuenster.info/muenster.php?id=hochaltar0&no_cache=1&sword_list\[\]=fastentuch&contUId=115&contUId=183#c183/22.7.2013](http://www.freiburgermuenster.info/muenster.php?id=hochaltar0&no_cache=1&sword_list[]=fastentuch&contUId=115&contUId=183#c183/22.7.2013))

Dekanat Gmünd –Millstatt
(http://www.kath-kirche-kaernten.at/pfarren/pfarrdetail/C2991/millstaetter_fastentuch/24.7.2013)

12. Seznam a zdroje vyobrazení

Obr. 1: Velké postní plátno 1472. Aktuální stav.[Dudeck Volker, Wolfson Michael, Schiessl Ulrich, Wulfert Stefan, Schorta Regula, Schaible Volker, *Tüchleinmalereien in Zittau und Riggisberg*, Riggisberg 1996]

Obr. 2: Velké postní plátno 1472. Foto z roku 1907.[Dudeck Volker, Wolfson Michael, Schiessl Ulrich, Wulfert Stefan, Schorta Regula, Schaible Volker, *Tüchleinmalereien in Zittau und Riggisberg*, Riggisberg 1996]

Obr. 3: I/1 *hy schaffte hymmel vnd erde got* (Stvoření nebe a země).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 4: I/2 *Dor noch dy 4 element gemocht hot* (Stvoření čtyř živlů).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 5: I/3 *Alhy schyt her den tag von der nacht* (Oddělení dne a noci).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 6: I/4 *Sonne vnt monden dor noch macht* (Stvoření slunce a měsíce).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 7: I/5 *Do schuff her fogel vnd fysche hyr* (Stvoření ptáků a ryb).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 8: I/6 *Nu macht her denn menschin vnde dy thyr* (Stvoření lidí a zvířat).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 9: I/7 *Alhy got even von adam machte* (Stvoření Evy z Adama).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 10: I/8 *Dornoch den feyr tag betrachte* (Zavedení dne odpočínutí).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 11: I/9 *Den menschen alhy dy slange betrug* (Prvotní hřích).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 12: II/1 *Dor wmb sy der engel von dannen slug* (Vyhnání z ráje).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 13: II/2 *Hye adam rot vnd eva spint* (Adam obdělává půdu a Eva přede na kolíku).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 14: II/3 *hye eva czwey kint gewint* (Narození Kaina a Ábela).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 15: II/4 *Abel und kayn ir oppfer totten got* (Kain a Ábel obětují Hospodinu).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 16: II/5 *Hye slecht kain syn bruder abel tot* (Kain zabíjí svého bratra Ábela).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 17: II/6 *Noe des engels botschafft wol vernam* (Noe obdržel zprávu anděla).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 18: II/7 *Alhye die archa vff dem wasser swam* (Plavba archy).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 19: II/8 *hye oppert Noe got die fogelin* (Noe obětuje Hospodinu).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 20: II/9 *Czv frede gab gote noe den reginsbogen* (Zjevení duhy na znamení usmíření).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 21: III/1 *hy cam yn den schloff seims vatirs schpot* (Chámuv výsměch nad svým otcem).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 22: III/2 *do bawte den turm babolonie nemrot* (Stavba babylonské věže).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 23: III/3 *abraham opperte melchisedech weyn vnde brot* (Melchisedech obětuje Abramovi víno a chléb).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 24: III/4 *abraham sach drey engel vnde nethe eynen an* (Vidění v Mamre).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 25: III/5 *Sodoma vnd gemorra vorsuncken vmb der svnder wille* (Pád Sodomy a Gomorry).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 26: III/6 *Hy stet das tote mer stille* (Zde stálo klidné Mrtvé moře).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 27: III/7 *hy wart geoppert ysack durch abraham* (Obětování Izáka).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 28: III/8 *ysack mit freyen der wirbit rebeccam* (Izákův sluha dvoří se Rebece).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 29: III/9 *abraham stirbet aldo mit yommer gros* (Smrt Abrahama).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

- Obr. 30:** IV/1 *Esaw vorkauft seyn irst gebort vmb eyn linsenmys* (Ezau prodává své prvorozenství za mísu čočovice).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 31:** IV/2 *hy gebenedeit ysack seynen son iakob* (Izák žehná svému synovi Jákobovi).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 32:** IV/3 *Dy gebenedeyvnge esaw auch wolde entphon* (Ezauovo požehnutí).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 33:** IV/4 *Jacob trawmte das dy engel von hymmel quome* (Jákobovo snění příchodu anděla z ráje).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 34:** IV/5 *den engel lisz iacob von ym nicht gerne kommen* (Jákobův zápas s Bohem).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 35:** IV/6 *dye bruder joseph yn dy czisterne thoten* (Bratři házejí Josefa do studny).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 36:** IV/7 *Jacobs sone eyn blutig cleit von joseph brochtin* (Bratři přinášejí Josefův zkrvácený šat).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 37:** IV/8 *dy bruder ioseph aldo bezalt nomen* (Bratři prodávají Josefa).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 38:** IV/9 *Dar noch sy czu ym yn egipten quomen* (Bratři před Josefem v Egyptě).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 39:** V/1 *hymmel brot lasz moyses do her in derwustenunge ging* (Pokrm z nebe).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 40:** V/2 *alhy moyses mit den henden gebroch fogil phinck* (Mojžíš přihnal hejno křepelek).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 41:** V/3 *moyses nam dy X gebot vnd gap sy vorbas* (Předání Mojžíšovi desek Zákona).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 42:** V/4 *dy ivden tantzen vmbs das kalb so tewfil den zas* (Klanění zlatému býčku).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

- Obr. 43:** V/5 *Daton vnd abieren vorschlang alhy dy erde* (Propadnutí Dátana a Abírama).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 44:** V/6 *Dy slangen ir bisse dy vmb der svnden geberde* (Hadi kousají Izraelťany pro jejích hříchů).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 45:** V/7 *Wer dyse slange an sach der wart crankheit reyne* (Mojžíš vztyčuje měděného hada).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 46:** V/8 *moyses slvg wasser aus eym kyselik steyne* (Mojžíš vyrazí vodu ze skály).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 47:** V/9 *Josue kalef trvgen dy weyntrawel grvs* (Jozue a Káleb přinášejí obří hrozen ze země kenaanské).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 48:** VI/1 *Den bischof iocheyns oppir schmelich vordrvs* (Odmítnutí Jáchymovi obětí).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 49:** VI/2 *der engil troste iocheyn der bey den hirtin gingk* (Zvěstování Jáchymovi).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 50:** VI/3 *hy ynn der goldin pfortin iocheym anna entphink* (Setkání Jáchyma s Annou u Zlaté brány).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 51:** VI/4 *Do gebert anna mariam lobezam* (Narození Panny Marie).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 52:** VI/5 *Anna mit marian yn den tempil quam* (Uvedení Panny Marie do chrámu).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 53:** VI/6 *Der engil marian dy botschafft aldo thet* (Zvěstování Panně Marii).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 54:** VI/7 *Maria gar frolich emphingk elizabet* (Narození Ježíše Krista).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 55:** VI/8 *Aldo maria ihesum christum das kinth gebar* (Setkání Marie a Alžběty).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

- Obr. 56:** VI/9 *Dem dy konige oppir brochtin mit grosir schar* (Klanění tři králů).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 57:** VII/1 *Hy gotis zon yn dem tempil geoppirt wart* (Obětování Krista).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 58:** VII/2 *maria keyn egypten mavlde off der vart* (Útěk do Egypta).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 59:** VII/3 *herodes lys hy dy kynder alle thoeten* (Vraždění neviňátek).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 60:** VII/4 *maia czu egyptin vortreip apgote* (Panna Marie shazuje k zemi egyptské modly).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 61:** VII/5 *aldo larte ihesus dy ivden offte* (Dvanáctiletý Ježíš v chrámě).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 62:** VII/6 *Johannes ihesum yn dem iordan tavfte* (Křest Kristův).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 63:** VII/7 *Aldo vorsvchte der teufel ihesvm crist* (Pokušení Krista na poušti).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 64:** VII/8 *dvrch welgin weyn avs wasser wordin ist* (Svatba v Káně Galilejské).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 65:** VII/9 *got sich voclerte czu thabor off dem berge* (Proměnění Krista).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 66:** VIII/1 *Do irwakte got lazarvm avs dem sarge* (Vzkříšení Lazara).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 67:** VIII/2 *mit dem aussetzigen symone as do got* (Pomazání v Betanii).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 68:** VIII/3 *der keyn ierusalem alzo geriten hot* (Vjezd do Jeruzaléma).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 69:** VIII/4 *do slvg got avsdem tempil dywechsler gar* (Vyčištění chrámu).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

- Obr. 70:** VIII/5 das obint essen thet got mit der ivnger schar (Poslední večeře).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 71:** VIII/6 do thet ihesvs seyn gebete czu gote (Kristus na Olivetské hoře).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 72:** VIII/7 hy fingen sy yn mit stricken gar drot (Kristovo zatčení).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 73:** VIII/8 Do wart got der worheit vor annas belogen (Kristus před Annášem).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 74:** VIII/9 in der nacht warth her iemmerlich zere geschlagen (Posmívání Kristu).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 75:** IX/1 Alzo christus vor pylato gefurt wart (Kristus před Pilátem).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 76:** IX/2 Hy vor heroden der ym zere gehasz wart (Kristus před Herodem).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 77:** IX/3 Sehet pylatus let yn geysselfen zere (Bičování Krista).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 78:** IX/4 Dor noch lysz her cronen christum vyl here (Korunování Krista trnovou korunou).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 79:** IX/5 Aldo wart christus gewysset der iuden schar (Ecce homo).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 80:** IX/6 Dy hende wuschz pylatus vnreine tczwar (Mytí rukou).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 81:** IX/7 Do treht got das creucze mit grosir peyn (Nesení kříže).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 82:** IX/8 der do hengt vor dy dyner seyn (Ukřižování).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]
- Obr. 83:** IX/9 Do nemen sy yn von dem creucze ab (Snímání Krista z kříže).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 84: X/1 Und legin yn ey eyn nawes grab (Kladení Krista do hrobu).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 85: X/2 Do fert christus czu der hellen hyn abe (Sestup Krista do předpekli).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 86: X/3 hy stet her off aus seyn heyligen grabe (Zmrtvýchvstání Krista).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 87: X/4 Dy drey marian czu dem grabe wartin (Tři Marie u hrobu).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 88: X/5 Got entscheyn magdalenen yn dem gartin (Noli me tangere).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 89: X/6 Do greyffet thomas ym yn dy wunde blus (Nevěřicný Tomáš).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 90: X/7 Dem der do fur czu hymmel mit fruden grus (Nanebevstoupení Ježíše Krista).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 91: X/8 Got sante yn den heyligen geist der worheit (Seslání Ducha svatého).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 92: X/9 Das ernste gerichte sitcz her mit gerechttheyt (Poslední soud).[Dudeck Volker, *Die Zittauer Bibel. Bilder und texte zum Großen Fastentuch von 1472*, Stuttgart 1998]

Obr. 93: I/9 Prvotní hřích [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4149]

Obr. 94: II/1 Vyhnání z ráje [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4145]

Obr. 95: II/7 Plavba archy [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4148]

Obr. 96: II/9 Zjevení duhy na znamení usmíření [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4149]

Obr. 97: III/5 Pád Sodomy a Gomorry a III/6 Zde stálo klidné Mrtvé moře [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4152]

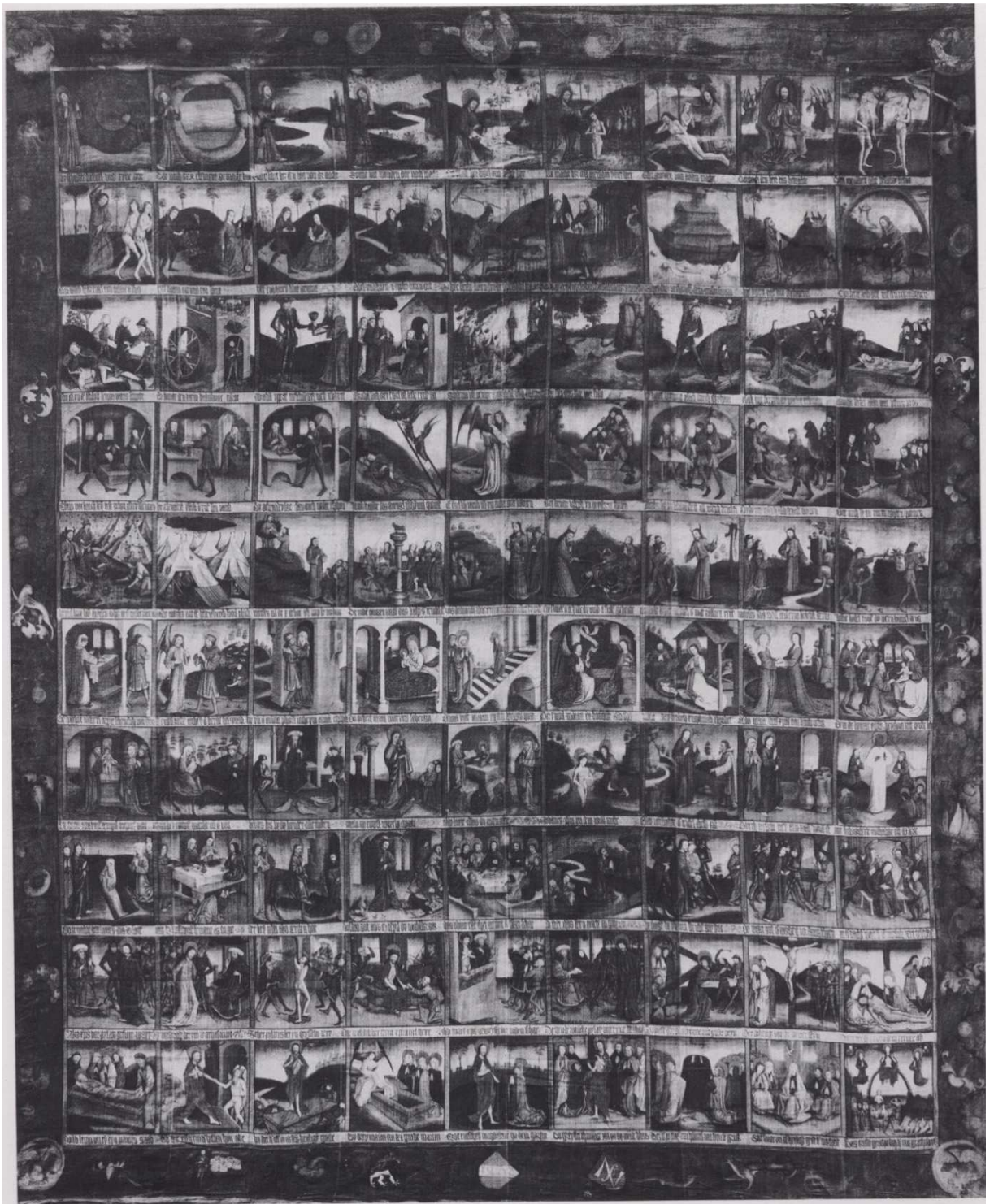
Obr. 98: III/7 Obětování Izáka a III/8 Izákův sluha dvoří se Rebece [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4153]

- Obr. 99:** V/2 Mojžíš přihnal hejno křepelek [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4156]
- Obr. 100:** V/8 Mojžíš vyráží vodu ze skály [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4159]
- Obr. 101:** VI/7 Narození Ježíše Krista [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4158]
- Obr. 102:** VI/9 Klanění tři králů [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4159]
- Obr. 103:** X/5 Noli me tangere a X/6 Nevěřicný Tomáš [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4167]
- Obr. 104:** X/8 Soslání Ducha svatého a X/9 Poslední soud [Inv.Nr. 2651/510. Tafel mit 29 Fotografien vom großen Zittauer Fastentuch. MG 4169]
- Obr. 105:** Malé postní plátno 1573 [Dudeck Volker, Wolfson Michael, Schiessl Ulrich, Wulfert Stefan, Schorta Regula, Schaible Volker, *Tüchleinmalereien in Zittau und Riggisberg*, Riggisberg 1996]
- Obr. 106:** Lambert Lombards 1563. Grafická předloha [Dudeck Volker, Oettel Gunter, Gärtner Steffen, Hänsel Volker, Winzeler Marius, *Die Zittauer Fastentücher*, Zittau 2009]
- Obr. 107:** Michelangelo Buonarroti, Stvoření Adama (detail) 1510, Cappella Sistina, Vatican [<http://www.wga.hu/support/viewer/z.html>, vyhledáno 16.7.2013]
- Obr. 108:** Detail Lambert Lombards 1563. Grafická předloha [Dudeck Volker, Oettel Gunter, Gärtner Steffen, Hänsel Volker, Winzeler Marius, *Die Zittauer Fastentücher*, Zittau 2009]
- Obr. 109:** Detail Malé žitavské postní plátno 1573 [Dudeck Volker, Wolfson Michael, Schiessl Ulrich, Wulfert Stefan, Schorta Regula, Schaible Volker, *Tüchleinmalereien in Zittau und Riggisberg*, Riggisberg 1996]
- Obr. 110:** Postní plátno ve Freiburg im Bresgau 1612 [Keck Fridolin, *Das Freiburger Fastentuch: 1612-2012*, Freiburg 2012]
- Obr. 111:** Postní plátno v Millstat 1593 [Kreusel Oswalt, *Das Millstätter Fastentuch: 12 Szenen aus dem Alten Testament und 29 Szenen aus dem Neuen Testament*, Klagenfurt 1987]

12.1.Obrazová příloha

Obr. 1. Velké postní plátno 1472

Obr. 2. Velké postní plátno. Foto z roku 1907

Ich schaffe in'mel und erde got

Obr.3. I/1

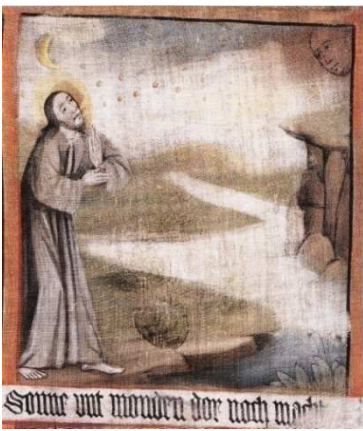
Dor noch der 2 element gemacht

Obr.4. I/2

Das licht her den tag von der nacht

Obr.5. I/3

Sonne und monden dor noch macht

Obr.6. I/4

Das licht her den tag von der nacht

Obr.7. I/5

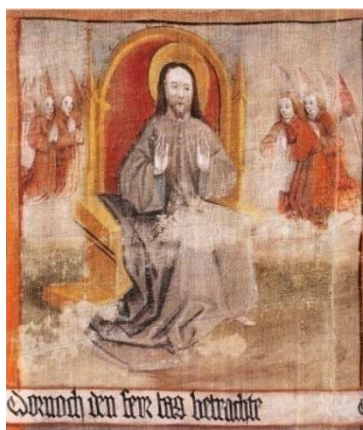
Du machst her den menschen nach dem

Obr.8. I/6

Das gott hat von adam macht

Obr.9. I/7

Dor noch den fre tag betrachte

Obr.10. I/8

Den menschen alle vollange betra

Obr.11. I/9

Obr.12. II/1

Obr.13. II/2

Obr.14. II/3

Obr.15. II/4

Obr.16. II/5

Obr.17. II/6

Obr.18. II/7

Obr.19. II/8

Obr.20. II/9

Obr.21. III/1

Obr.22. III/2

Obr.23. III/3

Obr.24. III/4

Obr.25. III/5

Obr.26. III/6

Obr.27. III/7

Obr.28. III/8

Obr.29. III/9

Obr.30. IV/1

Obr.31. IV/2

Obr.32. IV/3

Obr.33. IV/4

Obr.34. IV/5

Obr.35. IV/6

Obr.36. IV/7

Obr.37. IV/8

Obr.38. IV/9

Obr.39. V/1

Obr.40. V/2

Obr.41. V/3

Obr.42. V/4

Obr.43. V/5

Obr.44. V/6

Obr.45. V/7

Obr.46. V/8

Obr.47. V/9

Obr.48. VI/1

Obr.49. VI/2

Obr.50. VI/3

Obr.51. VI/4

Obr.52. VI/5

Obr.53. VI/6

Obr.54. VI/7

Obr.55. VI/8

Obr.56. VI/9

Obr.57. VII/1

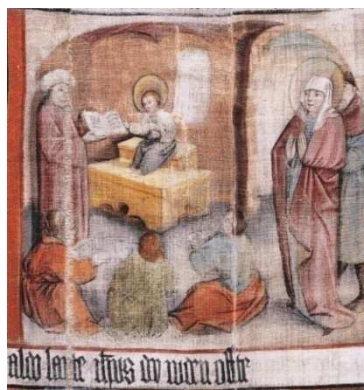
Obr.58. VII/2

Obr.59. VII/3

Obr.60. VII/4

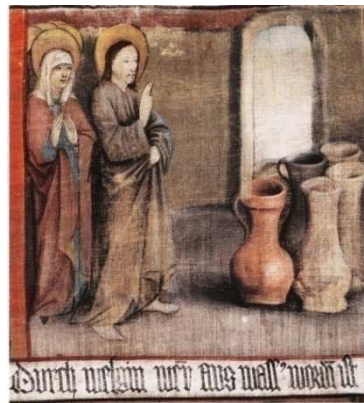
Obr.61. VII/5

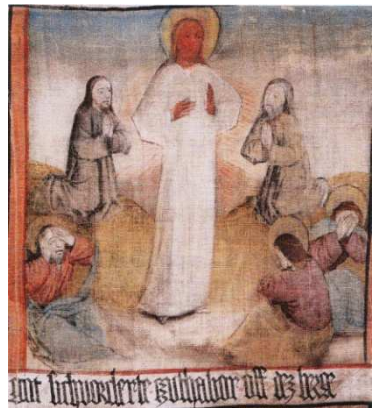
Obr.62. VII/6

Obr.63. VII/7

Obr.64. VII/8

Obr.65. VII/9

Obr.66. VIII/1

Obr.67. VIII/2

Obr.68. VIII/3

Obr.69. VIII/4

Obr.70. VIII/5

Obr.71. VIII/6

Obr.72. VIII/7

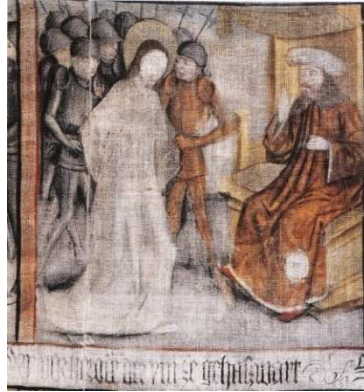
Obr.73. VIII/8

Obr.74. VIII/9

Obr.75. IX/1

Obr.76. IX/2

Obr.77. IX/3

Obr.78. IX/4

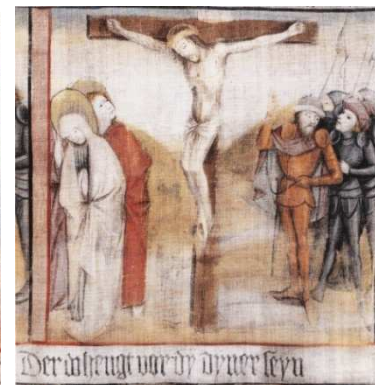
Obr.79. IX/5

Obr.80. IX/6

Obr.81. IX/7

Obr.82. IX/8

Obr.83. IX/9

Obr.84. X/1

Obr.85. X/2

Obr.86. X/3

Obr.87. X/4

Obr.88. X/5

Obr.89. X/6

Obr.90. X/7

Obr.91. X/8

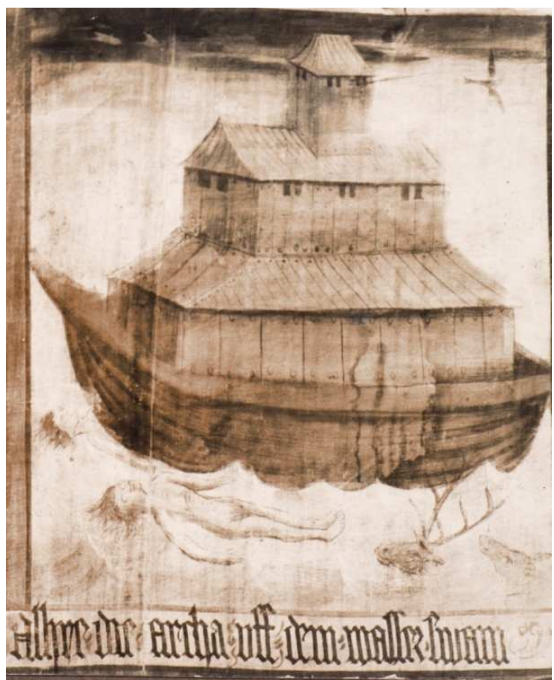
Obr.92. X/9

Obr.93. I/9

Obr.94. II/1

Obr.95. II/7

Obr.96. II/9

Obr.97. III/5 a III/6

Obr.98. III/7 a III/8

Obr.99. V/2

Obr.100. V/8

Obr.101. VI/7

Obr.102. VI/9

Obr. 103. X/5 a X/6

Obr.104. X/8 a X/9

Obr.105. Malé žitavské postní plátno 1573

Obr.106. Lambert Lombards 1563

Obr.107. Michelangelo Buonarroti, Stvoření Adama (detail) 1510

Obr.108. Detail: Lambert Lombards 1563

Obr. 109. Detail: Malé žitavské postní plátno 1573

Obr.110. Postní plátno ve Freiburg im Bresgau 1612

Obr.111. Postní plátno v Millstat 1593